

UNIVERZITET U SARAJEVU – FILOZOFSKI FAKULTET

ODSJEK ZA ORIJENTALNU FILOLOGIJU

ZAVRŠNI RAD

**KRITIKA TURSKOG DRUŠTVA U ROMANU *KUYUCAKLI*
YUSUF SABAHAATTINA ALIJA**

Mentorica: prof.dr. Alena Čatović

Studentica: Emina Kevrić

Februar, 2024.

UNIVERSITY OF SARAJEVO - FACULTY OF PHILOSOPHY

DEPARTMENT OF ORIENTAL PHILOLOGY

MA THESIS

CRITIQUE OF TURKISH SOCIETY IN SABAHA TTIN ALI'S

KUYUCAKLI YUSUF

Mentor: Prof.dr. Alena Čatović

Student: Emina Kevrić

February, 2024.

Sažetak

Ovaj rad analizira tursko društvo u provinciji u periodu burnih političkih i društvenih promjena u romanu *Kuyucaklı Yusuf* autora Sabahattina Alija. Na početku rada iznijeli smo općenite informacije o djelu te se osvrnuli na društveno - historije prilike perioda u koje je smještena radnja romana. U centralom dijelu rada analizirali smo tursko društvo kroz sukob između Jusufa, glavnog junaka u romanu, koji kao siročić dolazi iz sela u grad i Šakira, sina najbogatijeg čovjeka u provinciji. Kritika je usmjerena na pripadnike državnih organa koji koriste svoj položaj kako bi pridobili materijalnu korist i imućno stanovništvo koje zahvaljujući svojoj moći i bogatstvu tlači i ponižava anadolski narod. U radu je opisan i nepovoljan položaj žena i teška situacija radničke klase. Sabahattin Ali u ovom djelu ukazuje na nepravdan društveni poredak, moralnu izopačenost i korumpiranost unutar državnih institucija, ali ne razmatra uzroke tih pojava niti mogućnosti za njihovo rješenje.

Ključne riječi: Sabahattin Ali, Kuyucaklı Yusuf, društvo, kritika društva, korupcija

Abstract

This study analyzes Turkish society in a provincial setting during a period of tumultuous political and social changes in the novel "Kuyucaklı Yusuf" by Sabahattin Ali. Initially, the paper presents general information about the novel and reflects on the socio-historical circumstances of the period in which the novel is set. In the main part of the paper, Turkish society is analyzed through the conflict between Yusuf, the main character in the novel who comes to the city from a village as an orphan, and Şakir, the son of the wealthiest man in the province. The critique is directed towards members of the state apparatus who use their position to gain material benefit and the wealthy population that, thanks to their power and wealth, oppresses and humiliates the Anatolian people. The paper describes the unfavorable position of women and the difficult situation of the working class. Sabahattin Ali in this novel points out the unjust social order, moral depravity, and corruption within state institutions, but does not consider the causes of these phenomena nor the possibilities for their resolution.

Key words: Sabahattin Ali, Kuyucaklı Yusuf, society, critique of society, corruption

SADRŽAJ

1. Uvod.....	1
2. Život i djelo Sabahattina Alija.....	3
3. O romanu <i>Kuyucaklı Yusuf</i>	5
3.1. Kratak sadržaj romana <i>Kuyucaklı Yusuf</i>	6
4. Društveno-historijske okolnosti romana <i>Kuyucaklı Yusuf</i>	9
5. Kritika turskog društva u romanu <i>Kuyucaklı Yusuf</i>	11
5.1. Jusufova pobuna protiv društvenih normi.....	12
5.2. Prikaz birokrata i gradskih moćnika.....	18
5.3. Institucija braka i položaj žene u društvu.....	26
6. Zaključak.....	40
7. Literatura.....	42

1.UVOD

Roman *Kuyucaklı Yusuf* (*Jusuf iz Kujudžaka*), objavljen 1937. godine, ima važno mjesto u procesu razvoja turskog romana. Sabahattin Ali, jedno od vodećih imena turske književnosti republikanskog perioda, svojim kritičkim gledištem prema društvenom poretku u Anadoliji u ovom romanu prevazišao je vesternizaciju koja je u tom periodu bila glavna problematika turskog romana i ostvario snažan uticaj na seosku književnost koja se počela širiti 1950-tih.¹ Osim toga, ovaj roman se smatra pionikom epsko-junačkih romana koji će se kasnije pojaviti u turskoj književnosti.

Kuyucaklı Yusuf nije prvi turski roman koji prelazi granice Istanbula i fokusira se na Anadoliju, ali problematika kojom se bavi je drugačija u odnosu na druge romane čija je radnja smještena u Anadoliji. Naime, ovaj roman je prvi primjer te forme koji se bavi društvenom strukturom i problemima ugnjetavanog i potlačenog naroda na način na koji se do tada nije govorilo u turskom romanu.

Roman *Kuyucaklı Yusuf* sa snažnim opisima i fabulom održava društveni i tradicionalni život Anadolije u periodu nakon raspada Osmanskog carstva. Iako je radnja u romanu zasnovana na ljubavnoj priči o Jusufu i Muazzez, autor se dotiče mnogih društvenih pitanja. Sabahattin Ali u ovom romanu ukazuje na krizu moralnih vrijednosti, dominaciju bogatog stanovništva, korumpiranost unutar državnih institucija i nedaće anadolskog naroda.

Naš cilj je da kroz ovaj rad ispitamo na koji način je prikazana kritika turskog društva u Anadoliji u romanu *Kuyucaklı Yusuf*. U prvom dijelu rada iznijet ćemo općenite informacije o djelu, te se osvrnuti na biografiju i književni identitet autora. S obzirom da radnja romana pokriva period od 1903. do 1915. godine, ukratko ćemo se osvrnuti na društveno-historijske prilike tog vremena.

Centralni dio rada podijeljen je u tri poglavlja. U prvom poglavlju govorit ćemo o glavnom junaku romana, Jusufu, kroz čiji lik je prikazan život mladića sa sela koji se protivi gradskom životu i društvenim normama. Jusuf se suprotstavlja ustaljenom društvenom poretku kako bi

¹Alaatin Karaca, "Kuyucaklı Yusuf", *Türkoloji Dergisi*, cilt 14, sayı 1, 2001, str. 119. (u daljem tekstu: Karaca, "Kuyucaklı Yusuf")

sačuvao svoju porodicu i zaštitio ženu koju voli. Kroz Jusufov tragični život Sabahattin Ali pokazuje kako društvene i ekonomske prilike utječu na sudbinu pojedinca. Prateći Jusufovu životnu priču prikazat ćemo i razvoj događaja u romanu.

U drugom poglavlju prikazat ćemo birokrate i gradske moćnike. Radnja romana smještena je u Edremit, gdje gradski moćnici i zemljoposjednici dominiraju društveno-ekonomskim životom u provinciji u vremenu kada se Osmansko carstvo suočava sa ekonomskim izazovima, teritorijalnim gubicima i političkim previranjima. Sabahattin Ali u ovom romanu prikazuje gradske uglednike koji zahvaljući svojoj moći sklapaju interesne odnose sa birokratama te razoktriva bol i patnju anadolskog naroda.

Treći dio rada stavlja u fokus položaj žene u provinciji i instituciju braka. Autor kroz nedaće i nevolje ženskih likova ispituje probleme i nedostatke društva u provinciji. Kroz iskustva svojih likova propituje problem braka u turskom društvu, ukazuje na nedostatak obrazovanja mladih djevojaka u provincijama, te se osvrće na egzistenciju žena u tadašnjim prilikama.

2. ŽIVOT I DJELO SABAHATTINA ALIJA

Sabahattin Ali rođen je 25. januara 1907. godine u Gumuldžinu u Bugarskoj kao prvo dijete Selahattina Alija i Husnije Ali. Osnovno obrazovanje započeo je u školi Füyuzatı-Osmaniye na Uskudaru u Istanbulu, a obzirom da se njegova porodica često selila zbog prirode očevog posla obrazovanje je nastavio u Čanakaleu, Izmiru i Edremitu. Godine 1927. završio je učiteljsku školu u Istanbulu. Prvo radno iskustvo stekao je u Jozgatu, gdje je radio kao učitelj godinu dana, a potom odlazi u Njemačku na školovanje.²

Obrazovanje u Njemačkoj odigralo je veliku ulogu u njegovom intelektualnom i stvaralačkom razvoju. Tokom boravka u Njemačkoj upoznao je svjetsku knjižvenost. pisci poput Šilera, Getea, Teodora Storma, Hajnriha Mana, Lesinga imali su utjecaj na razvoj njegove ličnosti i njegovog književnog puta. U njegovim djelima vidljivi su utjecali ruskog i njemačkog realizma i naturalizma 19. i 20. stoljeća.³

Nakon što se vratio iz Njemačke imenovan je za nastavnika njemačkog jezika u Ajdinu, kada je objavio je djelo "Komunistička propaganda", zbog kojeg je uhapšen prvi put, a progoni i hapšenja postat će dio njegovog života.⁴ Nakon što je proveo 3 mjeseca u pritvoru, počinje raditi u srednjoj školi u Konji, međutim dvije godine kasnije ponovo je uhapšen i osuđen na 14 mjeseci zatvora zbog satire koju je napisao i navodno pročitao na sastanku. Nakon 10 mjeseci i sedam dana pušten je na slobodu i 1934. godine počinje raditi u Nacionalnom ministarstvu odgoja i obrazovanja.⁵

Njegova prva zbirka pjesama *Dağlar ve Rüzgar* (Planine i Vjetar) objavljena je 1934. godine, a prva zbirka pripovijedaka pod naslovom *Değirmen* (Mlin) objavljena je 1935. Ubrzo nakon toga objavio je još dvije zbirke pripovijedaka pod naslovom *Kangı* i *Ses* (Glas). *Kuyucaklı Yusuf* koji će biti predmet analize ovog rada je njegov prvi roman i objavljen je 1937. godine. Neposredno po objavljivanju roman je zaplijenjen zbog autorovih stavova o porodici i braku, te služenju vojnog roka. Dok je radio kao asistent na državnom konzervatoriju *Karl Ebert* u

²Mustafa Kutlu, *Sabahattin Ali*, Dergâh Yayınları, Istanbul, 1980, str.

³Simel Parlak, "Sabahattin Ali'nin Eserlerinde İnsan", *Mevzu – Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı 5, 2021, str. 72.

⁴Fehim Nametak, *Historija turske književnosti*, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 2013, str. 444. (u daljem tekstu: Nametak, *Historija*)

⁵Bedri Aydoğan, "Sabahattin Ali'nin Yaşamı ve Yapıtlarına Genel Bir Bakış", *Prof. Dr. Mehmet Özmen Armağanı*, Editör Nurettin Demir, Faruk Yıldırım, Çukurova Üniversitesi Basımevi Müdürlüğü, Adana 2014, str. 62. (u daljem tekstu: Aydoğan, "Sabahattin Ali'nin Yaşamı")

Ankari, objavio je svoj drugi roman pod naslovom *İçemizdeki Şeytan* (Đavo u nama), koji je izazvao oštre reakcije.⁶ Sabahattinov posljednji roman *Kürk Mantolu Madonna* (Madonna u krznenom kaputu) objavljen je 1943. godine i smatra se njegovim najpoznatijim djelom.

Život Sabahattina Alija podudara se sa burnim periodom u historiji njegove zemlje. Sabahattin Ali je bio svjedok mnogih važnih historijskih događaja kao što su Prvi svjetski rat, raspad Osmanskog carstva i proglašenje Republike Turske, te njegova djela nose odraz vremena u kojem su nastala, kao i tragove njegovog života. Sabahattin Ali je bio najuspješniji u pisanju pripovijedaka u kojim preovladavaju elementi realizma.⁷ Sabahattin Ali u fokus svog pripovijedanja stavlja anadolski narod, ukazujući na probleme seoske zajednice, tiraniju bogatog stanovništva i patnju potlačenog naroda.

Život Sabahattina Alija iznenada se završio 1948. godine pod misterioznim okolnostima. Pronađen je mrtav u blizini bugarske granice dok je navodno pokušavao pobjeći iz Turske. Iako je njegova smrt još uvijek pod velom tajni, postoje sumnje i uvjerenja da je njegova smrt bila politički motivirana. Uprkos njegovom kratkom životu te suočavanju s brojnim životnim izazovima, uključujući progone i hapšenja, utjecaj Sabahattina Alija na tursku književnost je neosporan. Njegova djela koja neustrašivo problematiziraju društveno-političke okolnosti vremena u kojem je živio fokusirajući se na probleme i nedaće anadolskog naroda i danas se čitaju sa velikim interesovanjem.

⁶Nametak, *Historija*, str. 445.

⁷Aydoğan, "Sabahattin Ali'nin Yaşamı", str. 92.

3. O ROMANU *KUYUCAKLI YUSUF*

Romana *Kuyucaklı Yusuf* objavljen je 1937. godine, nakon što je izlazio u nastavcima u časopisu *Tan* od 9. novembra 1936. do 21. januara 1937. godine. Godine 1931. u zatvoru Ajdin, Sabahattin Ali je upoznao Jusufa iz sela Kujudžak, te nadahnut njegovom životnom pričom napisao je ovaj roman.⁸ Likovi i događaji u romanu prikazani su na vjerodostojan način tako da su stvorili napetost i tenzije u području u kojem su se događaji odigrali. Radnja romana počinje u selu Kujudžak, nastavlja se u Edremitu i završava bijegom u planine glavnog junaka. Iako roman oslikava društveni život Edremita između 1903. – 1915. godine, ono što se događalo u Anadoliji 30-tih godina, kada je roman objavljen, nije daleko od onoga što je opisano u djelu.⁹

Roman također nosi tragove autorovog života. Okruženje glavnog lika u romanu zapravo predstavlja autorovo djetinjstvo. U tom smislu, Sabahattin Ali u ovom romanu odražava sukobe kojima je svjedočio. Govoreći o imućnim porodicama u Edremitu, događajima iz svakodnevnog gradskog života, tradiciji, veseljima i svadbama autor zapravo predstavlja okruženje u kojem se Jusuf mora boriti za svoju ljubav, iz čega je jasno da on ne želi napisati samo ljubavnu priču, već i ukazati na društvenu nepravdu u Edremitu, koji se ne razlikuje od ostalih gradova u Anadoliji.¹⁰

Kako navode Dževdet Kudret, Pertev Naili Boratav i Asim Bezirdži *Kuyucaklı Yusuf* je napisan kao prvi dio planirane trilogije. Autorov blizak krug prijatelja i kritičara ističe da je drugi tom u kojem Jusuf će biti prikazan kao razbojnik, trebao nositi naziv *Çineli Kübra*. Neki odlomci iz romana nagovještavaju da će se Jusuf i Kubra ponovo sresti, što potvrđuje tu informaciju. Prema Kudretu, u trećem tomu je planirano da se Jusuf spusti sa planine i pridruži nomadima, dok Boratav navodi da je Sabahattin imao u planu da kroz svoje junake koji su migrirali u Ankaru opiše društveni život u Ankari.¹¹ Zbog autorove prerane smrti

⁸Betül Mutlu, "Edebiyat, Dönem ve Siyaset İlişkisi Bağlamında Kuyucaklı Yusuf'a Yöneltilen Eleştirel Bakışlar", *İnsan&İnsan*, Yıl 9, Sayı 32, 2022, str. 85. (u daljem tekstu: Mutlu, "Edebiyat")

⁹Konur Ertop, "Gerçekçi Edebiyatın Bir Temel Taşı: Kuyucaklı Yusuf", *Bütün Dünya*, Ocak, 2003, str. 64.

¹⁰Berna Moran, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 2*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001, str. 29. (u daljem tekstu: Moran, *Türk*)

¹¹Mutlu, "Edebiyat", str. 85.

samo je objavljen prvi tom. Sam autor nije ništa kazao niti napisao o tome, ali kraj romana nagovještava da Jusufa čeka novi život.

3.1. Kratak sadržaj romana *Kuyucaklı Yusuf*

Radnja romana prati život glavnog junaka Jusufa iz sela Kujudžak. Roman započinje ubojstvom Jusufovih roditelja. U jesen 1903. godine razbojnici ulaze u selo i ubijaju njegove roditelje. Upravnik grada gospodin Salahattin dolazi na mjesto zločina kako bi sproveo istragu. U kući u kojoj se desilo ubistvo zatiče potpuno samog dječaka Jusufa kako sjedi pored leševa svojih roditelja ne pokazujući ni strah ni žaljenje za mrtvim roditeljima. Gospodin Salahattin koji nije imao muške djece posebno je zadržan Jusufovom hrabrošću i odlučuje da ga posvoji. Jusuf započinje novi život u Edremitu, u Salahattinovoj kući uz njegovu suprugu po imenu Šahinde i kćerku Muazzez. Salahattinov i Šahindin brak bio je ispunjen stalnim svađama i prepirkama, a njegova odluka da posvoji Jusufa dodatno je narušila njihov odnos. Gospođa Šahinde okarakterisana je kao svadljiva žena sklona razmetanju i pokazivanju. Kako bi izbjegao svađe i razmirice sa svojom suprugom, gospodin Salahattin izbjegava da dolazi kući i većinu vremena provodi u uredu. Šahinde kao i njen suprug u potpunosti zanemaruje svoju kćerku i vrijeme provodi obilazeći komšinice i posjećujući veselja i gozbe. U takvoj atmosferi, Jusuf i Muazzez odrastaju jedno uz drugo poput brata i sestre.

Prvog dana bajrama Jusuf, Muazzez i njihov prijatelj Ali odlaze na gradski trg gdje im prilazi Šakir, sin bogatog i moćnog gospodina Hilmiya koji je posjedovao fabriku. Šakir je bio poznat po raskalašenom i nemoralnom načinu života. Muazzez koja je izrasla u izrazito lijepu djevojku privukla je njegovu pažnju i on je počinje zadirkivati. Jusuf je bio bijesan zbog Šakirovog ponašanja zbog čega ga udara. Kada Jusuf udari Šakira on izaziva neprijateljstvo najbogatije porodice u provinciji i tim sukobom autor otkriva moć i dominaciju bogatog stanovništva u Edremitu. Šakir želi oženiti Muazzez kako bi se osvetio Jusufu jer ga je udario i tako pokazati svoju nadmoć, te se zajedno sa svojim ocem služi različitim spletkama i podvalama kako bi postigao svoj cilj. Gospodin Hilmi je svjestan da gospodin Salahattin izbjegava ljude poput njega, te odlučuje da ga prevari tako što ga pobjeđuje za kockarskim stolom i potom mu posuđuje novac za koji je svjestan da mu ne može vratiti i na taj način

stavlja u poziciju dužnika. Njegov plan uspijeva i gospodin Salahattin posuđuje od njega 320 lira. Nakon toga gospodin Hilmi i Šakir odlaze da zaprose Muazzez i gospodin Salahattin postaje svjestan da ga je Hilmi zadužio kako ne bi mogao odbiti njegovog sina. Jusuf će osujetiti njihov plan tako što uzima novac od svog jedinog prijatelja Alija i otplaćuje dug. Međutim, Jusuf koji je još od djetinjstva svjestan da ljudi sve rade iz koristi, zna da i njegov prijatelj očekuje nešto zauzvrat. Ali u zamjenu za novac želi oženiti Muazzez u koju je potajno zaljubljen. Jusuf, koji tek nakon što Šakir zaprosi Muazzez počinje biti svjestan osjećaja koje gaji prema njoj, razočaran je Alijevim ponašanjem, ali pristaje na njegov prijedlog samo kako bi sačuvao Muazzez od nemoralnog čovjeka kakav je Šakir. Šakir je bijesan jer je Jusuf otplatio dug i tako osujetio njegov plan. Nakon što sazna da je Jusuf posudio novac od Alija, Šakir odlazi pijan na jedno vjenčanje u selu na kojem ugleda Alija i ubija ga. Kako bi spasio svog sina od zatvorske kazne, gospodin Hilmi podmićuje narednika policijske stanice i prijeti svjedocima, te Šakir na taj način izbjegava kaznu. Nakon Alijeve smrti, Šahinde sve češće odlazi zajedno sa Muazzez na zabave u Hilmijev vinograd kako bi konačno ostvarila svoj plan i udala svoju kćerku za bogatog mladića kao što je Šakir. Jusuf je svjestan njenih namjera i jednog dana odlazi u vinograd, otima Muazzez i odvodi u jedno obližnjih sela gdje se oni vjenčaju. Gospodin Salahattin je bio zadovoljan ovim brakom i ubjeđuje ih da se vrate u Edremit. Nedugo nakon njihovog vjenčanja gospodin Salahattin umire od srčanog udara i na njegovo mjesto dolazi namjesnik Izzet koji u vrlo kratkom vremenu u potpunosti pada pod utjecaj gospodina Hilmija. Namjesnik Izzet zloupotrebljava položaj i koristi svoje ovlasti kako bi Jusufa udaljio iz kuće i šalje ga u sela da ubire porez, dok se on zajedno sa gospodinom Hilmijem, Šakikom i ostalim državnim službenicima počinje okupljati u Jusufovoj kući na raskalašenim zabavama koje je priređivala Šahinde. Jedne noći Jusuf iznenada odlazi kući gdje zatiče Šahinde, Šakira, gospodina Hilmija, namjesnika Izeta, Hadži Etema i komadanta Kadrija koji na silu pokušava poljubiti Muazzez. Jusuf bičem udara namjesnika Izzeta, a potom i ostale. U međuvremenu, lampa koju je udario rukom se ugasila i soba je utonila u mrak. U tom trenutku, shvativši da je Šakir izvadio pištolj, Jusuf poteže vlastiti pištolj i puca u njih. Jusuf pronalazi Muazzez u polumraku i oni bježe na konju u planine. Međutim, Jusuf nakon nekog vremena shvaća da je Muazzez ranjena i ona umire u njegovom naručju. Roman završava tako što Jusuf ukopa Muazzez i jašući na konju odlazi u planine.

Roman koji je započeo smrću Jusufovih roditelja završava smrću njegove supruge. Jusuf kao i na početku romana ne želi pokazati svoju bol i tugu, već hrabro korača u susret novom životu. Kraj romana nagovještava da Jusufa očekuju nove pustolovine, ali zbog autorove tragične smrti Jusufova priča ostaje nedovršena.

4. DRUŠTVENO-HISTORIJSKE OKOLNOSTI ROMANA *KUYUCAKLI YUSUF*

Prije nego što pristupimo analizi romana *Kuyucaklı Yusuf* osvrnut ćemo se na društveno - historije prilike perioda u koje je smještena radnja romana. Početak 20. stoljeća u historiji Osmanskog carstva upamćen je kao razdoblje burnih političkih i društvenih promjena. To je period propasti Osmanskog carstva te stvaranja moderne Republike Turske.

Vrijeme u romanu pokriva period od 1903. do 1915. godine, kada se država suočava sa različitim političkim, socijalnim i ekonomskim problemima. U tom razdoblju Osmansko carstvo približavalo se rubu političke i ekonomske propasti, a izbijanjem balkanskih ratova 1912. godine, kada su balkanske države pobunile protiv Osmanskog carstva, situacija se dodatno pogoršala. Politička i ekonomska nestabilnost tog vremena odrazila se i na društveni život. Zaokupljenost države vanjskim problemima i političkim previranjima uzrokovala je slabljenje državne vlasti u provincijama.

Roman *Kuyucaklı Yusuf* otkriva događaje iz vremena kada Osmansko carstvo ubrzano propada i ratovi utječu na društvo. Radnja romana smještena je u Edremitu, mjestu u zapadnom dijelu Anadolije. Umijeće Sabahattina Alija očituje se u opisu društveno-historijskih okolnosti u kojim se odigrava radnja romana. Naime, historijski događaji kao što su proglašenje Ustavne monarhije, balkanski ratovi i mobilizacija dati su u mjeri u kojoj odražavaju način života u Anadoliji.¹²

Autor se ne zadržava dugo na historijskim događajama u romanu, već ih koristi samo kako bi istakao njihove utjecaje na stanovništvo, ali i izrazio vlastito viđenje razvoja događaja:

*Posljedice Ustavne monarhije, Italijanskog i balkanskih ratova, ovdje su stizale sa izvjesnim zakašnjenjem. Vojnici su tiho odlazili, a oni koji nisu poginuli opet su se tiho vraćali. Da u gradu nije bilo mnogo grčkog stanovništva i da oni nisu bili skloni praćenju svjetskih dešavanja, ovaj grad bi vjerovatno nastavio živjeti mirno i izolirano od svih dešavanja u svijetu.*¹³

¹²Ceren Selvi "Gösterge Bilimsel Açidan Kuyucaklı Yusuf Okuması", *Susturulamayan Ses Sabahattin Ali*, Yıl 22, Özel Sayısı 35, Hece Yayınları, 2018, str. 542.

¹³Sabahattin Ali, *Kuyucaklı Yusuf*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2019, str. 153. (u daljem tekstu: Ali, *Kuyucaklı Yusuf*)Hürriyetin ilanının, İtalyan, Balkan harplerinin tesirleri buraya muayyen bir müddet geçtikten sonra gelmiş, askerler sessizce gidip, ölmeyenler yine sessizce dönmüşlerdi. Şehirde oldukça kalabalık bir Rum

Autor opisujući atmosferu u Edremitu nakon proglašenja mobilizacije 1914. godine, jasno izražava svoje stavove o služenju vojnog roka i ratu:

*Zaneseni i mladi vojnici igraju, kliču i marširaju. Jadnici koji ne znaju kakva ih subina čeka i kojima ne pada na pamet da bi mogli umrijeti iako uzvikuju - bit ćemo ili gazije ili šehidi. Heroji koji sa radošću dočekuju ovu iznenadnu, strašnu promjenu u svom monotonom životu, hrle joj u susret i ni u jednom trenutku se ne pitaju zašto i za koga će umrijeti, gdje i kako će biti ubijeni...*¹⁴

Autor također vrlo slikovito opisuje i ističe negativne utjecaje rata, kao što je nestašica hrane. Naime, dok je stanovništvo u Edremitu oskudijevalo u namirnicama, u kući gospođe Šahinde, okupljali su se državni službenici i gradski uglednici, te uživali u jelu i piću: "*Kad su u Edremitu nastupile prve nestašice uzrokovane ratom, u Šahindinoj kući se jelo bolje i obilnije nego prije.*"¹⁵

Iz navednih citata jasno možemo uočiti autorov negativan stav prema tadašnjoj političkoj vlasti i državnim službenicima o čemu ćemo više govoriti u narednim poglavljima.

kitlesi olmasa ve bunlar dünya işlerini pek yakından takip etmeye biraz fazla meyil göstermese, belki bu kasaba dünyanın her hadisesinden uzak, her vak'asına lakayt olarak yaşamakta devam edecekti.

¹⁴ibid, str. 154. Hem oynayan, hem bağıran, hem de yürüyen coşkun ve genç askerler... Kendilerini nasıl bir akibetin beklediğini bilmeyen ve 'ya gazi, ya şehit!' diye bağırdıkları halde ölümü akıllarına bile getirmeyen zavallılar... Hayatın yeknesaklığı içinde birdenbire beliriveren bu korkunç değişikliği gülerek kabul eden, ona koşan ve ne için, kimin için ölmeye gideceklerini, nerede ve nasıl öldürüleceklerini sormayı asla akıllarına getirmeyen kahramanlar.

¹⁵ibid, str. 188. Edremit, harbin ilk mahrumiyetlerini duymaya başlarken, Şahindelerin evinde eskisinden daha güzel ve bol yemek yeniyordu.

5. KRITIKA TURSKOG DRUŠTVA U ROMANU *KUYUCAKLI YUSUF*

Ramazan Korkmaz u svom djelu *Sabahattin Ali İnsan ve Eser* ističe da ovaj roman, iako se temelji na ljubavnoj priči, nosi kritički osvrt na osmansko društvo u provinciji u periodu od 1903. do 1915. godine. U romanu se govori o tome kako u mjestima izvan Istanbula gradski moćnici potiskuju državnu vlast koristeći moć kao oruđe ugnjetavanja napuštenih i siromašnih ljudi.¹⁶ Dominacija i pritisak gradskih moćnika na bespomoćni narod, raširena korupcija u državnim institucijama, interesni odnosi između bogatog stanovništva i birokarata, teme su kojim se autor bavi u ovom romanu.

Sabahattin Ali u romanu *Kuyucakli Yusuf* koji predstavlja sintezu romantizma, realizma i naturalizma je prikazao seljane, građane i državne službenike u provinciji u posljednim godinama Osmanskog carstva. Autor tursko društvo analizira kroz dinamičan sukob između običnog naroda na jednoj strani, te gradskih uglednika i državnih službenika na drugoj strani. Prva skupina predstavlja jednostavne, neiskvarene, naivne i nevine ljude sa sela koji su u vječitoj borbi za opstanak i egzistenciju, dok sa druge strane loše, izopačene i pokvarene likove predstavljaju ljudi iz grada čiji život prolazi u zabavi. Običan narod krasi karakteristike moralnih, odanih ljudi koji ne lažu i ne obmanjuju, kao što su Jusuf, Kubra i njena majka, dok državni službenici i gradski uglednici nose odlike nemoralnih, nepoštenih i nepravednih ljudi koji su spremni preći preko svega radi ličnih interesa, kao što su gospodin Hilmi i njegova porodica, advokat Hami, policajac Dževad, te namjesnik Izzet.

Sabahattin Ali u ovom romanu otvoreno kritikuje poredak i odnose koje su uspostavili gradski uglednici sa birokratama, skrećući pažnju na društvenu nejednakost, patnju potlačenog naroda, moralnu izopačenost i poremećen sistem vrijednosti u društvu, ali ne razmatra uzroke tih pojava niti mogućnosti za njihovo rješenje.

¹⁶Ramazan Korkmaz, *Sabahattin Ali–İnsan ve Eser*, Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ, 1991, str. 225. (u daljem tekstu: Korkmaz, *Sabahattin Ali*)

5.1. JUSUFOVA POBUNA PROTIV DRUŠTVENIH NORMI

Jusuf je glavni lik u romanu. Sabahattin Ali kroz njegov lik predstavlja čiste i neiskvarene ljudske vrijednosti.¹⁷ Jusufova nevolja započinje smrću njegovih roditelja. Događaji koji su se odigrali na samom početku romana ukazuju na Jusufov snažan karakter. Razbojnici su Jusufu odsjekli prst, ali on se trudi da ne pokaže bol koju osjeća. Jusuf, iako još dijete, odbija da pokaže slabost, bol ili strah. Doktor je bio primoran da mu u potpunosti odsječe palac, te sa nevjericom i divljenjem gleda Jusufa koji dok mu on previja ranu, ostaje miran i staložen, što se ne bi očekivalo od jednog djeteta: "*Nema veze doktore, to je samo prst!*"¹⁸

Nakon smrti svojih roditelja, Jusuf mijenja svoje okruženje. On dolazi iz sela u grad, međutim ne može da se navikne i prilagodi novom, gradskom životu. Jusuf osjeća da ne pripada mjestu u kojem se nalazi i sebe vidi kao stranca. Osim toga, upravnikova supruga gospođa Šahinde nije bila zadovoljna Salahattinovom odlukom da posvoji Jusufa. Ona je u Jusufu vidjela divljaka koji je došao sa planine i koji se kao takav nije uklapao u njihovu porodičnu strukturu i društvo. Iako je Jusuf bio siročić Šahinde se vrlo ružno ponašala prema njemu: "*Upravnikova žena gospođa Šahinde, nimalo nije bila sretna što je u kuću dovedeno "seosko kopile" i nije se ustručavala da to glasno kaže pred djetetom.*"¹⁹

Šahinde je koristila svaku priliku da dokaže svom mužu da se Jusuf ne može navići na novu, gradsku sredinu, te da on budućnosti jedino može postati "*hamal ili razbojnik.*"²⁰

Jusuf smatra da škola nije korisna i odbija nastaviti školovanje nakon što nauči čitati i pisati. Dok njegovi vršnjaci i ostala djeca idu u školu, Jusuf većinu vremena provodi izvan kasabe, ležeći pod stablima u vinogradu ili u malom masliniku koji je pripadao gospodinu Salahattinu. Jusuf odbija da se druži sa svojim vršnjacima jer smatra da oni sklapaju prijateljstva samo iz koristi.

Gospodin Salahattin je nastojao uvjeriti Jusufa da nastavi sa školovanjem, ističući vrijednosti obrazovanja, međutim Jusuf ne želi da nastavi školovanje obrazlažući svoju odluku na

¹⁷ibid, str. 280.

¹⁸Ali, *Kuyucaklı Yusuf*, str. 10. Bir şey değil doktor bey, bir parmaktan ne çıkar?

¹⁹ibid, str. 11. Kaymakamın karısı Şahinde Hanım, eve bir 'köylü piçinin' getirilmesinden hiç de memnun olmadı ve bunu çocuğun yanında bağıra bağıra söylemekten çekinmedi.

²⁰ibid, str. 17. (...) hamal ya yol kesici olacak.

sljedeći način: *"I ti si se školovao, pa šta imaš sad od toga? Moj otac nije ništa znao, ali je u kući njegova riječ vrijedila više od tvoje", rekao je i skoro nečujno dodao: "Ne možeš pronaći način da ušutkaš ovu majku Šahinde koja poput šteneta reži do jutra. Pa šta da onda kažem za tvoje učenje?"*²¹

Jusufova odluka da napusti školovanje kao i prezir prema obrazovanim ljudima, uključujući i njegovog poočima, proizilazi iz činjenice da autor insistira na takvom stavu svog glavnog junaka, kako bi sačuvao ono iskonsko u njemu i udaljio ga od državnih institucija.²²

Jusufovo odbacivanje obrazovanja, kao jednog od temelja razvoja društva, je prvi pokazatelj njegovog otpora prema društvu. On smatra da od obrazovanja čovjek nema nikakve koristi. Zanimljivo je spomenuti da je autor sve obrazovane likove u romanu prikazao kao beskorisne i pogubne za sredinu. Naime, ljudi na uticajnim pozicijama ne koriste stečeno obrazovanje da bi pomogli drugima. Naprotiv, oni koriste svoje ovlasti kako bi pridobili materijalnu korist nanoseći štetu drugim ljudima.

Jusuf se ne uklapa u novo društvo i sebe doživljava kao tuđinca, te se ne može naviknuti na ljude i okolinu i nema želju da se veže na mjesto u koje je došao. Autor Jusufovo odrastanje opisuje na sljedeći način: *"Tako je mali Jusuf rastao i razvijao se, pomalo divlje i slobodno, poput stabla divlje smokve koja se privija uz srušeni zid, ali slobodno i onako kako ono želi."*²³

Prema Korkmazovim riječima, Jusuf je smrću roditelja gurnut u fizičku usamljenost. Ostaje posve sam, bez krova nad glavom. Pored toga, u novoj sredini i mjestu u kojem se našao biva izoliran i otuđen. Jusuf nema na koga da se ugleda, čak ni na gospodina Salahattina koji mu je najbliži. On ne želi da bude poput gradske djece niti drugih ljudi koji ga okružuju: propalica, razvratnika, ulizica te kukavica i doušnika kao što su djeca državnih službenika i

²¹ibid, str. 18. Sen bile okudun bildin de ne oldun sanki? Benim babam bir şeycikler bilmezdi ama, evinde sözü senden çok geçerdi' dedi ve usulca, mahrem bir tavırla ilave etti: 'Şu Şahinde anam sabahacak encek gibi dırlanır durur da bir yolunu bulup onu bile susturamazsın; ne edeyim ben senin okumanı?'

²²Moran, *Türk*, str. 35.

²³Ali, *Kuyucaklı Yusuf*, str. 18. Böylece küçük Yusuf, bir sur harabesi üzerinde çıkan bir sur harabesi üzerinde çıkan bir yabancı incir ağacı gibi, biraz sıkıntılı ve şekilsiz, fakat serbest ve istediği gibi büyüyor, geliyordu.

trgovaca. Korkmaz navodi da junaci u romanima Sabahattina Alija samoću doživljavaju kao sredstvo spasa i svjesno joj se okreću.²⁴

Jusuf odrasta u osobu čvrstog karaktera. Sabahattin Ali Jusufov lik je oblikovao na način da predstavlja suprotnost svom okruženju. On je iskren, moralan i pošten mladić. Ne pije alkohol i ne kocka kao ljudi u njegovom okruženju. Nastoji da se drži podalje od ljudi jer ne može razumjeti njihovu potrebu sa laganjem: *"Zapravo, koliko god se trudio i s kim god se družio, nije se mogao naviknuti na ove građane... Uvijek se osjećao čudno i drugačije. Nije ih mogao shvatiti. Na primjer, čak i najbolji prijatelji ponekad bi ga iz zabave prevarili i lagali bez ikakve potrebe.(...)Zašto su iz čista mira imali potrebu da lažu?"*²⁵

Spas od usamljenosti on pronalazi u bijegu u prirodu i planine. Autor Berna Moran kroz koncept kruga objašnjava Jusufovu sklonost osamljivanju, interesovanje za prirodu i osjećaj sreće van grada. Unutrašnjost kruga predstavlja grad – mjesto u kojem vlada nemoral i izopačenost, dok ono što je izvan kruga jeste priroda koja je simbol nevinosti i čistoće.²⁶

Jusuf jedino voli da provodi vrijeme sa radnicima koji rade u malom masliniku gospodina Salahattina. On, kako sam kaže, razumije njihov jezik, dijeli njihove brige i nastoji da im pomogne. Sabahattin Ali radnike opisuje na sljedeći način: *"Privlačila mu je pažnju ova grupa blijedih ljudi koja je pristizala u maslinike sa ulica da rade za smiješnu naknadu, u rano jutro, promrzli od hladnoće, sa svežnjem hljeba u rukama i djecom na leđima."*²⁷

Razlog zbog kojeg autor ističe Jusufovo ponašanje prema radnicima je taj što se drugi vlasnici maslinika na krajnje loš način ophode prema ljudima koji rade za njih što vidimo iz sljedećeg odlomka: *"Dok neki vlasnici, ženama nisu dopuštali ni da doje svoju djecu koju*

²⁴Korkmaz, *Sabahattin Ali*, str. 243.

²⁵Ali, *Kuyucaklı Yusuf*, str. 26. Hakikaten ne yaparsa yapsın kimlere arkadaş olursa olsun alışamıyordu bu şehirlilere vesselam. Kendisini mütemadiyen yabancı ve ayrı buluyordu. Onların işlerine akıl erdiremiyordu. Mesela, en sevdiği arkadaşları bile onu bazen şaka olsun diye aldatırlar hiç lüzüm yokken yalan söylediler. Yusuf evvela içerleyecek oldu. fakat bunun herkes tarafından yapıldığını ve çok tabii bir şey olduğunu görünce kızmaktan vazgeçti fakat hayreti hala geçmemişti Niçin durup dururken yalan söylemek ihtiyacını duyuyorlardı.

²⁶Moran, *Türk*, str. 24.

²⁷Ali, *Kuyucaklı Yusuf*, str. 26. Sabah karanlığında, soğuktan büzülmüş, kollarında ufak bir ekmek sepeti ve sırtlarında çocukları ile, gülünç bir ücret mukabilinde çalışmak için kasabanın sokaklarından zeytinliklere akın eden bu sarı benizliler kafilesi, onun merakını çekiyordu.

bidovele sa sobom, Jusuf bi im odmah govorio da prestanu raditi čim bi vidio da su se malo umorile."²⁸

U romanu je opisana teška situacija radničke klase. Sabahattin Ali prikazuje siromašne ljude prepuštene na milost i nemilost svojim poslodavcima, a činjenica da djeca idu s njima u maslinike otkriva njihovu izuzetno tešku poziciju. Pritisnuti bijedom i neimaštinom, nemaju drugog izbora nego da se povinuju željama svojih nadređenih i jedino tako osiguraju svoju egzistenciju. Položaj radnika u romanu u čovjeku budi osjećaj sažaljenja. Svakako jedna od skrivenih poruka ovog romana jeste da čitaocu prikaže ugnjetavanje, omalovažavanje i siromaštvo radničke klase.²⁹

Zaplet u romanu počinje onog trenutka kad Jusuf udari Šakira jer je zadirkirao Muazzez. Ovim događajem dvije suprotstavljene strane u romanu se susreću po prvi put i počinje sukob. Ovaj sukob koji predstavlja sučeljavanja dobra i zla je nužan zbog strukture romana jer oni koji su izgubili gotovo sve vrijednosti i koji čine nemoral, nepravdu i zlo koristeći svoju moć kao sredstvo ugnjetavanja, moraju se suočiti sa nekim ko je u potpunosti drugačiji od njih i ko će se pobuniti protiv njih.³⁰

Kako bi se osvetio Jusufu, Šakir najprije pokušava iskoristiti Kubru i njenu majku protiv Jusufa. Naime, Kubra je djevojka koju je Šakir silovao dok je radila na njegovom na imanju. Nakon tog događaja, Kubra i njena majka odlaze u maslinik gospodina Sabahattina moleći Jusufa da ih zaposli. Iako autor jasno ne navodi Šakirove ciljeve možemo zaključiti da je namjeravao oklevetati Jusufa da je on silovao Kubru. Kada Kubra shvati da je Jusuf iskren i plemenit mladić otkriva mu Šakirove namjere. Jusuf uzima Kubru i njenu majku pod svoju zaštitu i tim postupkom autor ukazuje na suprotnosti među likovima i njihovim karakterima. Jusuf uspijeva izbjeći Šakirove zamke tako što zaštititi Kubru i otplatiti dug gospodina Salahattina, te unatoč svemu oženi Muazzez. Na ovaj način, Jusuf se usprotivio gradskim

²⁸ibid. Bazı mal sahipleri, kadınların, yanlarında getirdikleri emzikli çocuklarına meme vermelerine bile müsaade etmezlerken, Yusuf onların biraz yorulduğunu görür görmez derhal işi bıraktırırdı.

²⁹Korkmaz, Sabahattin Ali, str. 285.

³⁰Hanife Özer, "Kuyucaklı Yusuf'ta Arzu Üçgenleri", *Türük Uluslararası Dil Edebiyat ve Halk Bilimi Araştırmaları Dergisi*, yıl 1, sayı 2, 2013, str. 402.

uglednicima i kvareći njihove planove pobunio se protiv ustaljenog društvenog poretka u gradu.

Nakon vjenčanja Jusuf postaje svjestan da mora pronaći posao kako bi uzdržavao svoju porodicu. Na insistiranje gospodina Salahattina počinje raditi kao državni službenik. Jusuf koji još od djetinjstva izbjegava državne institucije već se prvog radnog dana osjeća zbunjeno i uznemireno: *"Sve mu se u ovoj prostoriji činilo neshvatljivo i strašno, kao da čovjek ulazi u hram religije koja mu nije bila poznata."*³¹

Jusuf ne može da se navikne na svoje radno mjesto. Okružen ljudima koji vrijeme provode u kancelariji tako što spavaju i obavljaju namaz, shvata da ne želi provesti život na takav način: *"Jusuf je u mislima vidio kako sa peškirim na ramenima, bosi u drvenim nanulama, zavrnutih rukava idu uzeti abdest, a potom bosih nogu klanjaju na prljavoj serdžadi. Sama pomisao da živi takav život bila mu je strašna."*³²

Nakon stupanja u državnu službu, Jusuf počinje da se mijenja. Autor Berna Moran ističe da ta promjena nije prikazana uvjerljivo, te da Sabahattin Ali samo na par mjesta ističe da Jusuf izgubio svoju staru narav i da je sada ponizan, neodlučan i posramljen mladić. Jusuf zadržava takav stav sve do kraja romana, kada se iznenada buni, napušta Edremit i ponovo se vraća u prirodu.³³

Nakon Salahattinove smrti Šakir i njegov otac gospodin Hilmi planiraju da se konačno osvete Jusufu. Pored toga, Jusufova plata nije bila dovoljna za potrebe njegove porodice. Salahattinovom smrću, porodica zapada u velike finansijske probleme i novac koji je najvažnija vrijednost u uspostavljenom društvenom poretku, počinje da djeluje na tok događaja u romanu.³⁴ Boreći se za egzistenciju, Jusuf ne primjećuje promjene na svojoj ženi i nije svjestan dešavanja u svojoj kući.

³¹Ali, *Kuyucaklı Yusuf*, str. 150. Bu odada her şey ona bilmediği bir dinin mabedine giren bir adam gibi anlaşılmaz ve korkunç görürünüyordu.

³²ibid, str. 152. Yusuf onların omuzlarında havlu ve çıplak ayaklarında nalın ile kolları sıvalı aptes almaya gittiklerini ve çıplak ayaklarıyla kirli bir seccadenin üstünde yatıp kalktıklarını tekrar görür gibi oldu. Kendisi için böyle bir hayat tasavvur etmek korkunçtu.

³³Moran, Türk, str. 37.

³⁴Karaca, "Kuyucaklı Yusuf", str. 101.

Jednog jutra iznenada se vraća kući i zatiče svoju ženu u bunilu. Šahinde mu priznaje da gospodin Hilmi zajedno za svojim prijateljima redovno dolazi u njihovu kuću. Jusuf se želi suprotstaviti namjesniku Izzetu i ostalim uglednicama kako bi zaštitio Muazez i sačuvao porodicu, ali je svjestan njihove moći i utjecaja koji imaju na njegov život: *"Šta je mogao uraditi? Bilo je nemoguće otići i živjeti na nekom drugom mjestu. Sa kojim sredstvima? Gdje? Bilo je potpuno nemoguće suprotstaviti se namjesniku, gospodinu Hilmiju, Šakiru i ostalim. Odmah bi dobio otkaz i pao u njihovu nemilost."*³⁵

Na početku romana, vidimo svojeglavog i hrabrog Jusufa koji se ne plaši nikoga i koji prkosi svim društvenim pravilima i normama, no kako vrijeme prolazi i kako njegove odgovornosti rastu, Jusuf se osjeća bespomoćno i poraženo.

Nakon što ponovo odlazi na teren on počinje preispitivati svaki trenutak svog života i osjećati duboko kajanje što ostavlja Muazez sa majkom. Jusuf smatra da je dolazak u Edremit prouzrokovao sve njegove nedaće i očaj. Odlučuje da se vrati u Edremit i odvesti Muazez, međutim tad ga iznenada svladava bolest. Jusuf zaključuje da je izvor svih njegovih nedaća i problema društvo, te da društvene okolnosti ograničavaju i potčinjavaju čovjeka:

*Čim bi mu bilo bolje, odmah bi se vratio u Edremit, uzeo Muazez i otišao bilo gdje. Ne bi obavijestio ni Šahinde, ovaj put bi oteo vlastitu ženu. U Edremit se vratio samo radi gospodina Salahattina i od tada žali zbog toga. Da se nije vratio u ovo proketo mjesto i da je nastavio svoj život prepušten slučaju kako ga je već jednom započeo, nijedna od ovih nevolja ga ne bi zadesila. U to je bio siguran. Ne bi bio prisiljen da radi ni kao činovnik, ni kao sakupljač poreza, ne bi drhtao od straha pred namjesnikom, niti bi ostavio svoju ženu i buncao u znoju razmišljajući sa kime li je ona sada.*³⁶

³⁵Ali, *Kuyucaklı Yusuf*, str. 199. Ne yapabilirdi? Buradan kalkıp başka bir yere gitmek bile imkânsızdı. Hangi para ile? Nereye?... Diğerlerine, Kaymakam'a, Hilmi Beylere, Şakir'e karşı vaziyetalmak büsbütün imkânsızdı. Derhal işinden atılır ve bu sefer tamamıyla onların elinde kalırdı.

³⁶ibid, str. 205. Biraz iyileşir iyileşmez derhal Edremit'e dönecek ve Muazez'i alarak herangi ber yere gidecekti. Şahinde'ye hiç bir haber vermeyecek, bu sefer nikahlı karısını kaçıracaktı. Salahatin Bey'in hatırı için Edremit'e dönmüş ve o zamandan beri kafi derecede pişman olmuştu. Bu Allah'ın belası yere dönmese ve tesadüfe tabi olarak hayatını bir kere başlamış olduğu şekilde devam ettirse idi, bu felaketlerini hiçbiri onun başına çökmeyecekti. Buna emindi. Ne tahrirat katipliği, ne tahsildarlık yapmaya mecbur kalmayacak, kaymakamların

Nakon što se oporavio Jusuf odlazi u Edremit sa namjerom da otme Muazzez, međutim kada iznenada dođe kući i zatekne gradske uglednike kako zlostavljaju njegovu suprugu, razbijesni se i počne nasumično pucati po njima.

Jusuf se tokom života u gradu nekoliko puta uspio oduprijeti i suprotstaviti poretku koji su uspostavili lokalni moćnici i korumpirana vlast. On otplaćuje Salahattinov kockarski dug, ženi se sa Muazzez, brine o djevojci koja je žrtva silovanja, ali na kraju romana Jusuf je poražen i slomljen jer ostaje bez žene koje voli. Nakon što ubije ljude koji su se urotili protiv njega, Jusuf kreće na konju prema planinama, odnosno u neizvjesnu budućnost. Ovaj roman, koji je jedan od vodećih primjera pobune protiv društvenog poretka, nastoji objasniti čitatelju da je pobuna moguća, ali uz velika odricanja i po cijenu gubitka voljenih.³⁷

Jusuf odlučuje da uzme pravdu u svoje ruke i ubije one koji uništili njegovu porodicu jer je svjestan da ih neće kazniti niti jedna državna institucija i da pravda neće biti zadovoljena. Nakon što je ukopao svoju ženu, Jusuf se skriva u bespućima prirode koja predstavlja njegovo utočište, ali prijeteći stiže šaku prema Edremitu, kao da time nagovještava da njegova osveta nije završena: *"Nakon što se još jednom osvrnuo i kao da prijeti zamahnuo šakom prema ovoj kasabi u kojoj su prošle najteže godine njegovog života, uzjahao je svog konja i krenuo prema planinama. Usprkos svim porazima i tugi koji su ga snašli, nije htio pognuti glavu."*³⁸

5.2. PRIKAZ BIROKRATA I GRADSKIH MOĆNIKA

Sabahattin Ali koji je djetinjstvo, a potom i učiteljsku karijeru proveo u provinciji dobro je poznao društvenu strukturu Anadolije. Roman *Kuyucaklı Yusuf* oslikava posljednje godine Osmanskog carstva, kada država sve više gubi kontrolu nad provincijama i dominaciju preuzima bogata i moćna manjina. Predstavnici gradskih moćnika u romanu su gospodin

önünde korkudan titremeyecek, karısını arkada bırakıp: "Şu anda kimlere beraber acaba?" diye terler içinde sayıklamacaktı.

³⁷Ferhan Öztürk, „Kırmızı Pazartesi ve Kuyucaklı Yusuf Romanlarının Toplumcu Gerçekçi Ve Sosyolojik Eleştiri Bağlamında Karşılaştırmalı Analizi“, *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi*, cilt 6, sayı 13, 2020, str. 171.

³⁸Ali, *Kuyucaklı Yusuf*, str. 215. Bir kere daha dönüp geriye baktıktan ve ömrünün en körkünç senelerin geçtiği bu kasabaya yumruğunu uzatıp tehdit eder gibi salladıktan sonra, atını ileriye, dağlara doğru sürdü. İçindeki bütün yıkıntılara, bütün kederlere rağmen başını yere eğmek istemiyordu.

Hilmi i njegov sin Šakir. Gospodin Hilmi je poticao iz stare ugledne edremitske porodice. Zahvaljujući porijeklu i obrazovanju uživao je ugled u društvu. Međutim, autor navodi da je zapravo *"pravi razlog njegovog ugleda bogatstvo za koje se pričalo da je nepresušno."*³⁹

Nedolično ponašanje, spletkarjanje, silovanje, ugnjetavanje, podmićivanje i širenje straha u romanu utjelovljuje lik gospodina Hilmija i ljudi koji ga okružuju. Autor kroz Hilmijev lik pokazuje nemoralnu, okrutnu i podmuklu osobu koja zahvaljujući svojoj moći i bogatstvu uvijek dobije ono što želi. Gospodin Hilmi svaki problem koji se nađe pred njim rješava novcem. Sve prljave poslove u njegovo ime obavlja Hadži Etem. Iako ne potiče iz dobrostojeće porodice, lik Hadži Etema je opisan kao mladić koji se uvijek dobro odijeva i ima novca. Narator ga predstavlja kao lukavog mladića koji je spreman učiniti sve što gospodin Hilmi traži od njega kako bi se domogao novca.

Gospodin Hilmi ima sina po imenu Šakir, kojeg narator opisuje na sljedeći način: *"Ovaj Šakir, iako nije imao više od osamnaest godina, bio je mladić od kojeg niko nije imao mira u gradu. Bio je pijanica, rasipnik i razvratnik."*⁴⁰

Šakirov život prolazi u igri i zabavi. Njegovo neodgovorno ponašanje proizilazi iz unaprijed osigurane egzistencije i bezuslovne podrške njegovog oca. Gospodin Hilmi umjesto da uputi svog sina i ukaže mu na njegove loše postupke, on mu pomaže da postigne svoje ciljeve, bez obzira na okolnosti i posljedice. Šakir koji je navikao da ga se svi boje ne može podnijeti činjenicu da ga je Jusuf udario pred svima. Kako bi se osvetio Jusufu on želi oženiti Muarez i time pokazati svoju moć i dominaciju. Gospodin Hilmi smatra da od takvog braka može imati koristi u budućnosti te služeći se različitim spletkama zadužuje gospodina Salahattina kako bi došao do cilja: *"Nekad bi namjesnikova kćer mogla biti korisnija od kćeri bogatog trgovca."*⁴¹

Događaj koji razotkriva suradnju između gradskih moćnika i državnih službenika je ubistvo Alija. Činjenica da je autor za ovu smrt odabrao okolnosti i vrijeme vjenčanja također otkriva težinu ubistva. Iako su svi znali da je Šakir ubio Alija, uključujući i suca, Šakir je zahvaljujući

³⁹ibid, str. 44. hürmetin asıl sebebi, sonu gelmeyecek kadar çok olduğu rivayet edilen servetidir.

⁴⁰ibid, str. 31. Bu Şakir, yaşının on sekizden fazla olmamasına rağmen, kasabada herkese yaka silktirmiş bir cocuktu. Ayvaş, hovarda, ahlaksız bir şeydi.

⁴¹ibid, str. 56. Bir kaymakam bazan zengin bir eşraf kızından daha çok işe yarayabilirdi.

moći i autoritetu svog oca oslobođen: *"Sudija je znao da je Šakir ubio Alija. Svakako su svi to znali. Međutim bilo je važnijih stvari od tih činjenica: svjedoci i dokazi."*⁴²

U noći ubistva, nakon što je Šakir priveden, Hadži Etem je odmah otišao u policijsku stanicu i podmitio narednika Džemala koji je te večeri bio dežurni. Autor Džemala opisuje na sljedeći način: *"Narednik Džemal je bio mlad i na početku svoje karijere. Međutim, nije bio naivan i neiskusao da povjeruje da je Hadži Etem došao ovamo oplakivati Alijevu smrt."*⁴³

Činjenica da je narednik Džemal prozreo Hadži Etemove namjere koji mu bez imalo straha nudi mito jasno ukazuje da je korupcija uobičajena pojava u društvu. Narednik Džemal, od kojeg se očekuje da kao predstavnik vlasti savjesno obavlja svoj posao i osigura pravdu, zloupotrebljava svoj položaj radi vlastitih interesa. Autor kroz Džemalov lik koji predstavlja vlast prikazuje nesavjesnu, korumpiranu i pohlepnu osobu koja se jedino brine za svoj položaj: *"Samo se pobrinite da me ne uvalite u nevolju."*⁴⁴

Hadži Etem od Džemala uzima pištolj kojim je počinjeno ubistvo i daje mu drugi, te uz njegovo odobrenje zastrašuje svjedoke i tjera ih na davanje lažnih izjava. Jednom od svjedoka u hodniku policijske stanice Hadži Etem se obraća na sljedeći način: *"Sve se dogodilo upravo onako kako sam rekao. Ako drugačije posvjedočiš i slažeš, bit ćeš mrtav!"*⁴⁵

Alijev otac, u noći ubistva, je uspio nagovoriti neke od prisutnih da svjedoče. Kada su prvi put ispitani, posvjedočili su da je Šakir upucao Alija, međutim kasnije su promijenili svoje izjave. Iz toga vidimo da svi imaju udjela u nepravdi, ali treba imati na umu da ljudi iz niže klase nemaju hrabrosti da se suprotstave ugnjetavanju i tlačenju, jer su svjesni da ne postoji ni osoba ni institucija kojoj mogu vjerovati i koja ih može zaštititi. Podmićivanjem dežurnog narednika te zastrašivanjem svjedoka, Hadži Etem je uklonio sve dokaze koji su mogli

⁴²ibid, str. 97. Reis, Ali'yi Şakir'in öldürdüğünü biliyordu. Zaten bunu bilmeyen yoktu. Fakat bu bilgiden daha mühim olan şeyler vardı: Şahitler deliler...

⁴³ibid, str. 94. Cemal Çavuş genç ve meslekte yeni bir candarmaydı, fakat Hacı Etem'in buraya Ali'ye yanıp yakılmak için gelmediğini anlamayacak kadar da saf ve acemi değildi.

⁴⁴ibid. Bir falso verip benim de başımı belaya sokmayın...

⁴⁵ibid, str. 95. Her şey benim anlattığım gibi oldu. Eğer başka türlü ifade verip yalancı şahitlik edersen, leşini sererim!

dokazati Šakirovu krivicu. Prije suđenja, Šakir je sedam dana proveo u pritvoru, ali samo zato što je Hilmijev sin, za razliku od ostalih zatvorenika, imao je drugačiji tretman:

Suđenje nije trajalo dugo. Istražni sudija je oslobodio Šakira samo sedmicu dana nakon hapšenja. Svakako je tu sedmicu u zatvoru proveo tako što je po danu pušio cigarete u direktorovoj kancelariji i vrzmao se po malom dvorištu pored zatvorskog ulaza, dok bi ga navečer puštali da ide kući. Svi su znali za to takoreći tajno dopuštenje, od namjesnika do tužitelja, pa čak i suca kaznenog suda, ali niko se nije usprotivio. Drugačije se nije moglo ni zamisliti. To je tako, otkako je svijeta i vijeka. Oni koji su se nalazili na čelu grada, usprkos slobodi i idejama jednakosti, nisu mogli ni pomisliti da bi sin gospodina Hilmija mogao biti zatvoren. Zatvor je bio namjenjen samo za bijednike, seljake i ljude iz niže klase. Sin gospodina Hilmija sve i da ubije čovjeka, ne može biti zatvoren zajedno sa njima....⁴⁶

Sabahattin Ali, u navedenom odlomku, daje oštru kritiku poretka koji su uspostavili državni službenici sa gradskim moćnicima. Činjenica da se zakon primjenjuje samo na običan narod, te da su moćnici poput gospodina Hilmija i njegovog sina iznad zakona i da za njih pravila ne vrijede, jasno ukazuju na korumpiranost državnog sistema što za posljedicu ima nejednakost među ljudima. Čak je i za zatvor rezervisan samo za siromašne, dok bogati ili izbjegavaju kaznu uz mito i lažne svjedoke ili čak iako su zatvoreni imaju privilegije zahvaljujući svom novcu i moći.

Šakirov advokat bio je gospodin Hami, rođak gospodina Hilmija. Bio je bogat i među svojim kolegama isticao se po tome što je imao najviše posla. Autor ga opisuje na sljedeći način:

Po njegovom mišljenju, u borbi za pravdu vrijedi isto načelo kao i u ratu, sva su sredstva bila dopuštena sve dok su vodila do pobjede. Natjerati svjedoke da povuku izjave, prebaciti krivicu na nekog drugog, pronaći lažne svjedoke ili jadnika koji će

⁴⁶ibid, str. 96. Mahkeme uzun sürmedi. Zaten Şakir, tevkifinin haftasında müstantik tarafından serbest bırakılmıştı. Bu bir haftanın da ancak gündüzlerini, onu da müdür odasında oturup cigara içmek ve nizamiye kapısının yanındaki küçük bahçede aşağı yukarı dolaşmak suretiyle hapisanede geçirdi. Güya gizli olarak yapılan bu müsadeyi kaymakam, müddei - umumi ve ceza reisine kadar herkes biliyor ve bir şey demiyordu. Hapishane ancak serseriler, köylüler ve aşağı tabakadan insanlar içindi; bir Hilmi Bey'in oğlu, adam öldürse bile, onlarla bir tutulamazdı.

u zamjenu za sitan novac reći: "Ja sam to uradio!", bile su taktike koje je gospodin Hami koristio svaki dan da oslobodi krivice počinioaca.⁴⁷

Iz navedenog vidimo da gospodin Hami ima vrlo sličan karakter kao i gospodin Hilmi. Kako bi zaradio što više novca služi se svim mogućim sredstvima. Činjenica da je imao najviše posla upućuje na to da je korupcija bila široko rasprostranjena i da pravda nije bila namjenjena siromašnima.

Obzirom da je Hadži Etem u noći ubistva potkupio dežurnog narednika i prikrio dokaze, Hamijev posao nije bio posebno zahtjevan. Na suđenju je izjavio da su Ali i Šakir još od djetinjstva bili prijatelji te da nije bilo nesuglasica među njima. Rekao da je su svi pristupi tu večer bili pijani, te da je neko od njih pucao u zrak i na taj način pogodio Alija, izjavivši da njegova smrt nije ubistvo već nesreća koju nije prouzrokovao Šakir jer vrsta oružja kojim je ubijen Ali ne odgovara oružju koje on posjeduje. Zahvaljujući Hadži Etemu koji je zamijenio oružje i potkupio narednika, Šakir je bio oslobođen iz čega jasno vidimo da ubistvo koje je počinio Hilmi jev sin zataškava korumpirana vlast. Razlog zašto su gospodin Hilmi i njegov sin izvor straha i nasilja u gradu je taj što imaju moć zasnovanu na njihovom velikom bogatstvu. Kroz cijeli roman autor naglašava moć i utjecaj novca ističući da novac diktira odnose u društvu i utječe na razvoj događaja u romanu.

Oslanjajući se na moć i autoritet svog oca, Šakir siluje djevojku koja radi na njegovom imanju, ubija Alija, izbjegava odlazak u vojsku. Autor kroz Šakirov i Hilmi jev lik, kao i ljude koji ih okružuju predstavlja skupinu koja uzrokuju nejednakost u društvenoj zajednici koristeći svoje moći kao što su novac, utjecaj i autoritet i tako uzrokuje nesreću slabih i siromašnih ljudi.⁴⁸

U nastavku ovog poglavlja govorit ćemo o birokratama. Sabahattin Ali govoreći o birokratama poseban fokus stavlja na njihov karakter iz čega vidimo da se njihove karakterne osobine i ponašanje odražavaju na način upravljanja i obavljanja javne službe.

⁴⁷ibid, str. 97. Onun fikrince, nasil harpte kazanmak için her vasita meşru ise, adalette kazanmak için de mümkün olan her çareye başvurmakta beis yoktur. İfade değiştirmek, curmu başkasının üstüne atmak, yalancı şahit bulmak, beş on kuruş mukabilinde bir zavallıya: „Bu işi ben yaptım!“ dedirtip, o işi asıl yapanı kurtarmak gibi şeyler, Hami Beyin her gün tatbik ettiği ince usullerdi.

⁴⁸Korkmaz, *Sabahattin Ali*, str. 257.

Svi predstavnici državnih organa, izuzev gospodina Salahattina, u romanu su predstavljeni kao skupina koja koristi svoje moći i ovlasti kako bi pridobila materijalnu korist i zadovoljila lične prohtjeve.

Gospodin Salahattin je jedan od najvažnijih likova u romanu. Kroz njegov lik Sabahattin Ali prikazuje život državnog službenika u provinciji koji je nemoćan da se suprotstavi gradskim moćnicima. Gospodin Salahattin je pošten i dobronamjerman, ali pasivan čovjek. Njegova potreba da pruži utočište Jusufu i brine se o njemu kao o vlastitom djetetu, te da otvori vrata svog doma Kubri i njenoj majci koje su ostale bez krova nad glavom, govori o njegovoj savjesti i dobroti. Svjestan okruženja u kojem se nalazi, gospodin Salahattin drži se podalje od imućnih i utjecajnih ljudi koji se žele sprijateljiti s njim. Odbija njihove pozive i vrlo oprezno bira svoje društvo. Iz svog dugogodišnjeg radnog iskustva zna da gradski moćnici zahvaljući svom utjecaju i novcu, drže pod kontrolom kako narod, tako i državne službenike u anadolskim gradovima.

Nakon što posudi novac od gospodina Hilmija i otkrije njegove namjere shvaća da se nalazi u bezizlaznoj situaciji. On je svjestan da nikada neće moći otplatiti dug sa svojom zaradom te pristaje da uda svoju kćerku za Šakira, što govori o njegovoj bespomoćnosti, ali i pasivnosti: *"Njegova situacija mu se činila beznadežnom, jer je znao koliko su malo ovi ljudi koji su imali kontrolu, pridavali pažnju državnom službeniku, te da čak koliko - toliko cijenjen namjesnik, čim stane na put njihovim spletkama, za njih ne predstavlja ništa više nego marionetu koju smjesta treba ukloniti."*⁴⁹

Međutim, on odbija njihov zahtjev rizikujući sve kad sazna šta su gospodin Hilmi i njegov sin uradili Kubri i njenoj majci. Gospodin Salahattin želi pomoći Kubri, ali shvaća koliko je beznačajan i bespomoćan pred gospodinom Hilmijem:

-Draga kćeri, zašto mi otvoreno ne kažeš šta te muči? Ako vam je neko učinio nepravdu, moja dužnost je da ga kaznim.

⁴⁹Ali, *Kuyucaklı Yusuf*, str. 56. Memleketi asıl idareleri altında bulunduran bu adamların karşısında bir hükümet memurunun ne kadar az kıymeti olabileceğini; bir kaymakamın, aşağı yukarı, kendisine itibar edilen, fakat işlerine engel olmaya başlayınca derhal tüydürülen bir kukla olduğunu bildiği için vaziyetten tamamen ümidi kesmiş gibiydi.

-Niko nije u stanju da im se suprotstavi!

Gospodin Salahattin je htio reći: „ Ja sam u stanju“, međutim nije bio u stanju čak ni da to izgovori. Događaji posljednjih dana jasno su pokazali koliko je bio nemoćan i beznačajan.⁵⁰

On želi saznati šta se desilo Kubri kako bi osigurao pravdu, ali sa druge strane osjeća slabost i bespomoćnost, smatrajući da kao pojedinac ne može promijeniti ništa u okruženju u kojem su nejednakost i korumpiranost uobičajena pojava. Gospodin Salahattin nema snage da se pobuni i bori protiv nepravde, te se povlači u vlastitu ljušturu. On smatra da je čovjek stvorenje koje ne može promijeniti ništa i da se život mora prihvatiti onakav kakav jest. O njegovom pogledu na život saznajemo iz onoga što je rekao dok je savjetovao Jusufa:

Ne očekuj previše od života. Način da preživite sve nevolje na svijetu sa najmanje štete jeste podrediti se životu, prilagoditi se okolini i nimalo se ne isticati. Život treba prihvatiti onakvim kakvim jest i ništa mu ne dodavati ni oduzimati. Stvorenje koje nazivaš čovjekom ne može ništa promijeniti. Zbog toga ako želiš da živiš mirnim životom, smatraj da čak i nevolje koje vidiš imaju neku svrhu i ne zaluduj se idejom da donosiš dobrotu kakve nema na svijetu.⁵¹

Ovaj odlomak je vrlo znakovit te istovremeno rasvijetljava karakter gospodina Salahattina; drugo, ukazuje na ljudsko ponašanje i svjetonazor koji su suprotni Jusufovom; te podcrtava kako je društvo istinski dobronamjernog i poštenog čovjeka gurnulo u ulogu pasivnog i beskorisnog promatrača. Salahattinov brak sa Šahinde, razumijevanje državne službe kao i njegova životna filozofija su proizvodi društvenih okolnosti i prilika. Isti društveni uvjeti

⁵⁰ibid, str. 61. Fakat kızım, bana her derdinizi niçin açıkça söylemiyorsunuz? Size karşı bir fenalık yapıldı ise, onu cezalandırmak benim vazifemdir!”

“Onlara kimsenin kudreti yetmez!”

Salahattin Bey, ‘Benim kudretim yeter!’ diyecekti fakat bunu laf olsun diye söylemek bile elinden gelmedi. Bilhassa, kendisinin ne kadar aciz ve ehemmiyetsiz kaldığını, sön günlerin vukuatı açıktan açığa göstermiştir.

⁵¹ibid, str. 151. Hayattan fazla şey bekleme. Dünyada her felaketin içinden en az zararlarla sıyrılmamanın yolu hayata uymak, muhite uymak, hiç sivrilmemekdir (...) Hayatı olduğu gibi kabul etmeli ve ona ne bir şey ilave etmeli, ne ele ondan bir şey eksiltmeli. İnsan dediğin mahlûk hiçbir şeyi değiştiremez. Bunun için, gönlünün rahat olmasını istersen, gördüğün fenalıkların bile bir hikmeti olduğunu düşün ve yeryüzünde olmayan iyilikleri oraya getirmek sevdasına kapılma.

daju slične rezultate i na drugim mjestima. U tom pogledu, gospodin Salahattin dijeli osobine drugih državnih službenika koji su proveli život u Anadoliji, ali u isto vrijeme zadržava svoju osobnost jer ima jedinstven karakter.⁵² Za razliku od drugih državnih službenika on izbjegava druženja sa bogatim i utjecajnim gradskim moćnicima, nastoji pomoći ljudima i ne zloupotrebljava svoj položaj. Činjenica da se na njegovoj džanazi okupilo mnogo ljudi pokazuje da je bio izuzetno cijenjen i poštovan među običnim narodom:

*"Ljudi su, nesvjesno, osjetili da je s ovim čovjekom još nešto pokopano i da je spokoj koji je godinama trajao u tihom Edremitu sada stvar prošlosti."*⁵³

Autor njegovom smrću nagovještava promjene koje slijede nakon Salahattinove smrti za njegovu porodicu, ali i za građane koje čekaju teška vremena.

Nakon Salahattinove smrti na njegovo mjesto dolazi gospodin Izzet. Gospodin Izzet je čovjek koji, kao i drugi uglednici grada, predstavlja oličenje nemoralna, nepravdnosti i korupcije. On je sušta suprotnost gospodinu Salahattinu. Već drugu večer po dolasku u grad okuplja gradske moćnike na pijanci. Gospodin Izzet je sklon alkoholu i nemoralu. Iako su to bile godine rata i gladi, on vrijeme provodi zabavljajući se na pijankama sa uglednicima, zanemarujući svoje dužnosti. Štaviše, u vrlo kratkom periodu u potpunosti potpada pod njihov utjecaj, naročito gospodina Hilmija, te koristi svoje ovlasti u skladu sa njihovim željama i interesima. Gospodin Hilmi i njegov sin Šakir planiraju uništiti Jusufa koji se pobunio protiv njih koristeći namjesnika Izzeta. Namjesnik Izzet pretvarajući se da želi pomoći Jusufu, udaljava ga od grada dajući mu posao sakupljača poreza. Gospodin Hilmi i njegov sin koristeći novac i poklone primamljuju Šahinde i Muazzez u svoje društvo i na taj način dokazuju svoju moć. Bez Jusufa Muazzez ostaje nezaštićena i postaje igračka u rukama tih silnika. Šakir više ne želi Muazzez samo za sebe, naprotiv osjeća zadovoljstvo dok je zlostavljaju drugi muškarci, jer se na taj način konačno sveti Jusufu.

Na kraju romana pojavljuje se i zapovjednik Kadri koji koristi Jusufuvo odsustvo kako bi zlostavljao Muazzez iz čega možemo zaključiti da žena u tom periodu bez zaštite muškarca je

⁵²Moran, *Türk*, str. 40.

⁵³Ali, *Kuyucaklı Yusuf*, str. 160. Halk, farkında olmadan, bu adamla beraber başka bir şeyin de gömüldüğünü, sessiz Edremit'te senelerden beri devam eden bir sükûnetin artık maziye karıştığını hissediyordu.

u potpunosti bespomoćna i prepuštena na milost i nemilost moćnika, te da predstavnici vlasti koji treba da osiguraju mehanizme zaštite slabima su zapravo prvi koji uzurpiraju njihova prava: "Na drugom kraju, Muazzez pijana do besvijesti, naslonila se na jastuke pokušavajući da se odbrani od zapovijednika žandarmerije gospodina Kadrija koji se nagnuo nad njom kako bi je poljubio."⁵⁴

Navedeni primjeri jasno pokazuju da je Edremit pod kontrolom bogatog stanovništva koje zahvaljujući novcu upravlja državnim službenicima i narodom. Pored toga vidimo da birokrate na čelu državnih institucija primaju mito, zloupotrebljavaju svoj položaj i djeluju u skladu sa naredbama gradskih moćnika. Nijedna državna institucija koja je opisana u romanu ne ispunjava svrsishodno svoje dužnosti. Običan narod nema povjerenje u državne institucije i pristaje na sve oblike nepravde i nasilja. Birokrate i gradski moćnici podržavaju jedni druge uspostavljajući nepravedan poredak u provinciji.

Na osnovu ove analize, možemo uočiti da Sabahattin Ali u romanu *Kuyucaklı Yusuf* iznosi oštru kritiku društva ukazujući na nepravdu i iskrivljen poredak. Osim prezentovanja problema sa kojim se suočava tursko društvo, Sabahattin Ali ne raspravlja o potencijalnim uzrocima tih problema, niti nudi njihova moguća rješenja.

5.3. POLOŽAJ ŽENE I INSTITUCIJA BRAKA

Ženski likovi zauzimaju bitnu ulogu u romanima Sabahattina Alija. U romanu *Kuyucaklı Yusuf* autor kroz ženske likove otkriva društvenu stvarnost tog razdoblja. Autor putem naracije iznosi svoja razmišljanja o porodici i braku ukazuje na probleme sa kojim se suočava tursko društvo.

Tema braka zauzima važno mjesto u ovom romanu. Sabahattin Ali često problematizira način na koji ljudi u Anadoliji shvataju koncept braka. Govoreći o uglednim i imućnim porodicama na početku romana autor se dotiče ove teme ukazujući na nemoral, izopačenost i poremećen sistem vrijednosti u turskom društvu.

⁵⁴ibid, str. 208. Diğer kenarda, kendini bilmeyecek kadar sarhoş olan Muazzez, yastıklara dayanmış duruyor ve öpmek için üzerine eğilen candarına bölük kumandanı Kadri Bey'e karşı kendini müdafaaya çabalıyordu.

Naime, roditelji su smatrali da su najbolji muževi za njihove kćerke mladići koji su poticali iz uglednih i bogatih porodica. Muškarci, posebno mladići, iz uglednih porodica skloni su različitim porocima. Njihova egzistencija je unaprijed obezbijedena i oni život provode u zabavi, opijanju i rasipništvu. Zbog lagodnog i nemarnog načina života često ostaju bez novca, ali i dalje imaju ugled i utjecaj u društvu zahvaljujući svom porijeklu. Majke su smatrale da su najbolji muževi za njihove kćerke oni koji potiču iz poznatih i uglednih porodica, bez obzira na njihov karakter, neodgovorno i nemoralno ponašanje: *"Bile su uvjerenе da će uprkos svemu među ovim istrošenim lutalicima i pijanicama bez prebijene pare pronaći najbolje i najprikladnije muževe za svoje kćeri. "Bit će bolji kad malo odrastu. Šta ćeš, takva je omladina!", govorile su. Većina tih "mladića" bila je u četrdesetim."*⁵⁵

Prosce iz uglednih porodica bilo je nemoguće odbiti, pa čak i one koji su ostali bez novca. Mlade djevojke, s obzirom da nisu imale mogućnost izbora, bile su najveće žrtve takvog poimanja braka. Stupale su u brak sa dosta starijim muškarcima bolesnim od teških bolesti i njihovi novi domovi bili su ispunjeni problemima i nedaćama. Autor navodi da jedino što je moglo spasiti djevojke je zapravo smrt tih muškaraca:

*Kao da je postojao vječni i nepromjenljivi ugovor među gotovo svim bogatim porodicama, koji se morao strogo poštovati, čak i u slučaju potpune promjene okolnosti. Zbog toga je bilo nezamislivo odbiti bilo koji njihov zahtjev i tako su lijepe i nevine djevojke od petnaest ili šesnaest godina bačene u krilo prosjedih, fizički i psihički istrošenih razvrtanika bez prebijene pare. U kućama ovih momaka, koji su nerijetko obolijevali od najgorih bolesti, dešavale su se strašne nedaće koje izvana nisu bile tako očite i pomno su skrivane. Jedino što je moglo spasiti gradske djevojke od ove nesreće je to što su ti muškarci, živeći među prostitutkama, rijetko osjećali potrebu za ženidbom i umirali bi ili od metka ili od neke bolesti, prije nego što bi se umorili od takvog života i potražili djevojku.*⁵⁶

⁵⁵ibid, str. 33. Bunların nazarında kızlara bulanacak en iyi ve münasip koca gene bu eşraf zügrüdü serseriler bu müflis ayyaşlardı. (...) 'Biraz yaşlanınca uslanırlar, ne diyeceksin delikanlık' derlerdi. Fakat bu 'delikanlı'ların çoğunun yaşı kırkı aşkındı.

⁵⁶ibid, str. 33. Adeta bütün eşraf aileleri arasında ezelden beri mevcut, değişmez bir mukavele vardı ve buna, harici şeklin değişmesine, vaziyetin tamamen başka olmasına rağmen, daima riayet ediliyordu. Bunun için

Sabahattin Ali stavlja poseban fokus na Salahattinov i Şahindin brak. Mehmet Guneş, u svom djelu *Sabahattin Alinin Eserlerinin Kaynakları*, identifikujući autobiografske elemente u Sabahattinovim djelima, navodi da je on uzeo ime gospodina Salahattina od svog oca, te da je inspirisan svojom majkom Husnije stvorio Şahindin lik. Brak njegovih roditelja bio je ispunjen stalnim svađama i prepirkama, baš kao i Salahattinov i Şahindin brak.⁵⁷ Iznoseći informacije o njihovom braku, autor ispituje problem braka u turskom društvu ukazujući na raspad turskih porodica. On poistovjećuje njihov brak sa cijelim društvom, iznosi razloge i okolnosti pod kojima su mladići i djevojke stupali u brak, kao i posljedice takvih izbora:

Ovaj hronični bračni virus oduvijek je bijesnio u našim malim anadolskim gradovima. Čak i oni najotporniji se mogu oduprijeti ovim nemilosrdnim klicama najviše dvije godine prije nego što poput slijepca pohrle u brak sa prvom osobom koja se nađe pred njima. Naravno, cilj takvih veza nije neki oblik zajedničkog života. Muškarcu je bitno da ima ženu u kući, a djevojci da ne propusti „dobru priliku“. Ova bračna klica počinje djelovati nedugo nakon vjenčanja: muškarci koji su željeli ostvariti više ciljeve prije nego što su stupili u brak, koji su se željeli dokazati ili ostaviti za sobom životno djelo, postaju ravnodušni i bezvoljni.⁵⁸

Iz navednog citata vidimo da mladići i djevojke nisu započinjali zajednički život iz ljubavi, već iz različitih interesa što je rezultiralo neskladnim i nefukcionalnim odnosima među supružnicima. Autor navodi da osobe koje imaju različit intelekt, svjetonazor i navike ne

buvarın herhangi bir talebini reddetmek akla gelmez ve 15-16 yaşındaki temiz, güzel kızcağızlar bu saç kırımaya başlamış, manen ve maddeten çürümüş, on parasız sefillerin kucağına atılırdı. Ekserisi pis bir takım hastalıklarla malül olan bu heriflerin evleri bundan sonra dışarıdan pek belli olmayan ve şiddetle saklanan faciaların yuvası olurdu. Şehir kızlarını bu felaketten biraz olsun koruyan, bu adamların, orospular arasında yaşayarak, evlenme arzusunu pek seyrek duymaları ve daha bu hayattan yorulup kız istemeye vakit kalmadan ya bir tabanca kurşunu ile, yahut da bir hastalık neticesinde ölmeleri idi.

⁵⁷Yakup Öztürk, “Kuyucaklı Yusuf Üzerine”, *Susturulamayan Ses Sabahattin Ali*, Yıl 22, Özel Sayısı 35, Hece Yayınları, 2018, str. 528. (u daljem tekstu: Öztürk, “Kuyucaklı Yusuf”)

⁵⁸Ali, Kuyucaklı Yusuf, str. 12. Bizim küçük Anadolu şehirlerimizde bu müzmin evlenme hastalığı daima hüküm sürmektedir. En kuvvetliler bile bir iki sene dayanabildikten sonra bu amansız mikroptan yakalarını kurtaramazlar ve kör gibi, önlerine ilk çıkanla evlenirler. Tabii bu evlenmede herhangi bir müşterek hayattan ziyade, erkek için evde bir kadın bulunması; kız için de “münasipçe bir kısmet” varken kaçırılmaması düşünülmüştür. Bu izdivaç mikrobu evlendikten sonra faaliyetine başlar: Evvelce birtakım emelleri olan, yükselmek, kendini göstermek, eser vermek isteyen adamlara bir kalenderlik, bir lakaytlık gelir.

moгу pronaći zajednički jezik, te ističe da razlika u godinama između supružnika ima negativ utjecaj na njihov odnos: *"Nakon razuzdane mladosti, gospodih Salahattin se odjednom umorio i shvatio da mu ponestaje snage, te se prije pet godina oženio tačno petnaest godina mlađom djevojkom."*⁵⁹

Kada su se vjenčali, Salahattin je imao 30, a Šahinde 15 godina. Salahattin, koji je živio život punim plućima stupa u brak sa Šahinde koja, u skladu sa tadašnjim prilikama, odrasta zatvorena u roditeljskoj kući, bez dodira sa vanjskim svijetom. Odrastajući u provinciji ona nema priliku da se školuje i izgradi svoju ličnost. Ona odrasta među četiri zida, bez mogućnosti da upozna samu sebe i svijet koji je okružuje. Autor se protivi ovakvom odgajanju djevojčica, navodeći da sredina i prilike u kojima odrastaju su vrlo važni faktori koji utiču na formiranje i oblikovanje njihove ličnosti: *"Mlada djevojka koja je odrastajući daleko od vanjskog svijeta bila prisiljena potisnuti sve svoje prirodne želje i potrebe, sasvim očekivano, postala je mrzovoljno i neuravnoteženo stvorenje."*⁶⁰

Razlika u godinama, stupnju obrazovanja kao i različita očekivanja i pogledi na svijet, prouzrokovali su probleme i nesuglasice već na samom početku njihovog braka. Salahattin i Šahinde ne mogu ostvariti komunikaciju niti izgraditi funkcionalan odnos, a autor ističe da je glavni razlog za to razlika u godinama i obrazovanju. Na početku braka gospodin Salahattin vjeruje da će se Šahinde promijeniti, te joj donosi knjige u nadi će proširiti svoje vidike. Šahinde od Salahattina traži ravnopravnost i on čini sve kako bi joj pružio osjećaj ravnopravnosti, što je u potpunosti suprotno sa tadašnjim prilikama. Međutim, na njegov trud i nastojanje da izgrade zdrav i funkcionalan odnos, Šahinde odgovora svađama, apsurdnim ponašanjem i nerazumnim zahtjevima.

Za razliku od tipčne žene u Anadoliji, Šahinde može povisiti glas na svog muža i raditi ono što želi. Za Jusufa takvo ponašanje je sasvim nepoznato i neprihvatljivo. Svađe između Šahinde i Salahattina odvođe ga u djetinjstvo i Jusuf se prisjeća svoje majke koja je u

⁵⁹ibid. Salahattin Bey, gençliğini deli gibi geçirdikten, hayatın tadılmadık zevkini bırakmadıktan sonra, birdenbire yorgunlaştığını, artık daha fazla koşacak kuvveti olmadığını görmüş, beş sene kadar evvel, bu kendisinden tam on beş yaş küçük kızla evlenivermişti.

⁶⁰ibid, str. 13. Kapalı büyüyen ve bu şekilde bütün tabii arzu ve ihtiyaçlarını içinde hapsetmeye mecbur olan genç kız gayet tabii olarak sınırlı ve manen bozuk bir mahluktu.

potpunosti bila podređena njegovom ocu.⁶¹ Jusufovim uspomenama iz djetinjstva autor nam otkriva izuzetno nepovoljan položaj žene u ruralnim područjima: *"I njegovi roditelji su se svađali, tačnije, njegov otac je iskaljivao bijes na njegovoj majci kad bi se zbog nečega naljutio. Jadna žena nije smjela podići pogled, a kamoli odgovoriti, samo je nečujno plakala."*⁶²

U patrijarhalnoj porodici glavnu riječ vodi muškarac. Muškarac, odnosno muž i otac ima apsolutnu dominaciju nad ženom i ostalim članovima porodice. Žena je dužna da se ponaša u skladu sa njegovim željama i potrebama, bez prava glasa. Jusuf, koji dolazi iz takve porodice, ostaje zatečen Šahindinim ponašanjem i Salahattinovom reakcijom na njene postupke. On smatra da je muškarac taj koji treba da ima glavnu ulogu u porodici i da se bez obzira na sve njegov autoritet ne dovodi u pitanje: *"Jusuf se čudio da jedna žena može toliko brbljati, sa sažaljenjem je gledao namjesnika koji je sve to podnosio."*⁶³

Iako je Salahattin glava kuće on nije u stanju da se brine za svoju porodicu. Umjesto da pokuša da riješi probleme u svojoj porodici, on radije bježi od njih i utjehu pronalazi u alkoholu. Autor ističe, da ne samo namjesnik, već i ostali koji su imali različite probleme, rješenje traže u alkoholu:

*Srećom, pored problema svojstvenih Anadoliji, postojala su i njoj svojstvena rješenja za njih. Prvo od njih bila je "rakija". Ovdje pije nesretni službenik, propali trgovac, zemljoposjednik nakon loše žetve, činovnik koji je razočaran jer je godinama ostavljen na istom položajui naposljetku namjesnik koji ne može izaći na kraj sa svojom ženom...*⁶⁴

⁶¹Öztürk, "Kuyucaklı Yusuf", str. 529.

⁶²Ali, *Kuyucaklı Yusuf*, str. 15. Anasıyla babası arasında bu kavga olurdu ama, bunlara kavgadan ziyade babasının herhangi bir şeye kızıp acısını anasından çıkarması demek daha doğrudu. Çünkü zavallı kadıncağız mukabele etmek, hatta ağzını açmak şöyle dursun, gözlerini bile kaldıramaz, sessiz sessiz ağlardı.

⁶³ibid. Yusuf bir kadının çenesini bu kadar açabilmesine hayret ediyor, bunlara tahammül eden Kaymakama biraz da merhametle bakıyordu.

⁶⁴ibid, str. 14. Bereket versin, Anadolu'nun bu yalnız kendisine mahsus dertleri yanında bunların gene yalnız kendisine mahsus çareleri vardır. Bunlardan en birincisi "rakıdır". Burada felaketzede memur içer, müflis tüccar içer, fena mahsul çıkaran eşraf içer, senelerden beri aynı köşede bırakıldığı için içerleyen zabıt içer ve nihayet karısı ile geçinemeyen kaymakam içer.

Budući da je odgajana da pronade bogatog muža, Šahinde u svom braku isključivo vidi materijalnu korist i jedino čemu teži je luksuzan život. Šahinde u potpunosti zanemaruje svoju kćerku i vrijeme provodi obilazeći komšinice i posjećujući druženja i gozbe. Za razliku od gospodina Salahatina koji se drži podalje od gradskih moćnika, Šahinde je zasljepljena njihovom moći i bogatstvom i njen jedini cilj je da uda svoju kćerku u bogatu i imućnu porodicu, kako bi sebi osigurala lagodan život.

Iako je Šakir nemoralna i nasilna osoba koja život provodi u opijanju i skitanju i koja je čak spremna i oduzeti nekome život, za Šahinde predstavlja idealnog muža za njenu kćerku. Ona u Šakiru ne vidi pijanicu, nasilnika i ubicu već moć i bogatstvo te priliku za lagodan život:

To je bilo jedino rješenje, ono što je ona željela odavno: Dati Muazzez za Šakira. Čak i kad bi Šahinde saznala šta se desilo Kubri, nije se moglo ni pretpostaviti u kojoj bi mjeri ona tad promijenila svoje mišljenje. Šakirovo skitanje i pijanstvo kao da su zaboravljeni. Međutim, incident zbog kojeg se to zaboravilo, to da je on ubio čovjeka, Šahindi se uopće nije činilo zastrašujućim. Šakir joj je bio još draži. Možda zbog toga što se ubistvo čovjeka u ovom gradu smatralo pomalo časnim i herojskim, a možda znajući da se to ubistvo desilo radi njene vlastite kćerke.⁶⁵

Šahinde igra važnu ulogu u razvoju događaja u romanu, posebno nakon Salahttinove smrti. Koristeći Jusufuvo odsustvo, počinje priređivati raskalašne zabave u svojoj kući za gradske uglednike koji vremenom počinju zlostavljaju njenu kćerku. Iako je svjesna šta se dešava njenoj kćerki ona ne čini ništa kako bi to zaustavila. Ona vjeruje u ispravnost svojih postupaka, smatrajući da je sasvim normalno organizovati razuzdane zabave koristeći vlastitu kćerku, te na taj način obezbijediti finansijsku korist. Kada su se Edremitom počele širiti glasine o tim zabavama ljudi koji su poznavali Šahinde su prekinuli odnose s njom iz čega možemo zaključiti da je njeno ponašanje bilo neobičajeno i da je ona djelovala u

⁶⁵ibid, str. 111. Bu bir tek çare onun, eskiden beri istediği şeydi: Muazzez'i Şakir'e vermek. Kübra hikayesinden haberi olmayan Şahinde'nin bunu öğrense bile fikrini ne dereceye kadar değiştireceğini tayin edilemezdi. Şakir'in serseriliği sarhoşluğu artık unutulmuş gibiydi. Fakat bunları unutturan hadise, yani onun bir adam öldürmüş olması Şahinde'ye hiç korkunç görünmüyordu. Belki bu şehirde adam öldürmenin biraz şerefli ve kahramanca bir şey gibi telakki edilmesi, belki de bu katlin kendi kızı için olduğunu bilmesi, ona Şakir'i daha sıcak gösteriyordu.

potpunosti suprotno turskoj tradiciji i običajima. Osim toga, nakon muževe smrti Šahinde stupa u vezu sa ženskom osobom što se kosi sa tradicionalnim turskim načinom života.

Nakon udaje za Salahattina, ona postaje svadljiva i ambiciozna žena koje se odriče svih vrijednosti za novac i lagodan život. Iz tog razloga, ona upućuje svoju kćerku da bude sa drugim muškarcima dok je neudata, ali i kad je u braku. Gubitak vrijednosnog sistema za nju počinje sa uvjetima u kojim je odrasla i njenoj porodici koja je prednost davala egzistenciji, a nastavlja se sa njenim mužem koji je pasivan čovjek. Iskorištavajući muža, kao i ostale muškarce za novac i lagodan život, Šahinde ne shvaća da je zapravo ona iskorištena.⁶⁶

Iako Šahinde posjeduje sve karakteristike antagoniste, treba imati na umu da autor koji je analizirao nedostake i probleme provincije, nije bez razloga negativno prikazao Šahinde. Naime, autor na samom početku romana osvrćući se na okolnosti pod kojim je odrastala, odgovornost za njeno ponašanje pronalazi u načinu na koji je odgojena: *"Tako je njena majka provela cijeli sat uređujući njenu kosu prije izlaska u šetnju, ni njoj ni ocu nikada nije palo na pamet da pomisle šta se dešava u toj glavi. Uljepšali su je i ulaštali poput jabuke na tezgji, a potom prodali imućnoj mušteriji. Nije li to svrha odgajanja djevojaka?"*⁶⁷

Drugi brak koji se spominje u romanu je brak gospodina Hilmija i njegove supruge, premda se u romanu samo sporadično spominje njihov odnos. Gospodin Hilmi i njegova supruga žive odvojene živote. Naime, oni imaju vanbračne odnose i to ne kriju jedno od drugoga. Čak i njihov sin Šakir je upoznat s tom činjenicom. Razvratnost ove porodice posebno se odražava na području njihove seksualnosti: majka je lezbijka, dok otac i sin vode krajnje obskuran i raskalašan seksualni život, zavode tinejdžerice i siluju nezaštićene djevojke iz siromašnih porodica.⁶⁸ Autor u romanu ne govori jasno i otvoreno o seksualnoj orijentaciji svojih likova, već na upečatljiv način opisuje odnos između Šahinde i Hilmijeve supruge na osnovu čega

⁶⁶Ülkü Eliuz, "Parantezlenen Benlikler: Sabahattin Ali Romanlarında Kadınlar", *Susturulamayan Ses Sabahattin Ali*, Yıl 22, Özel Sayısı 35, Hece Yayınları, 2018, str. 489.

⁶⁷Ali, *Kuyucaklı Yusuf*, str. 13. Anası onu gezmeye götürürken bir saat saçlarını düzeltmeye uğraştığı halde, ne anasının, ne babasının aklına bu kafanın içi ile de bir parça meşgul olmak düşüncesi gelmemişti. Onlar işportaya konan bir elma gibi onu susleyip temizlemişler, parlatmışlar, sonra yağlı bir müşteriye okutmuşlardı. Kız yetiştirmekten de gaye bu değil miydi?

⁶⁸Ayşe Saraçgil, *Bukalemun Erkek, Osmanlı İmparatorluğu'nda ve Türkiye Cumhuriyeti'nde Ataerkil Yapılar ve Modern Edebiyat*, Çev., Sevim Aktaş ve Öykü Özgün, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005, str.322

možemo zaključiti da su one u lezbijskoj vezi. Ono što je bitno istaknuti jeste da Šakirova majka ne skriva od porodice svoje seksualno oprijedjeljenje. Možemo reći da ovaj lik, koji nema čak ni ime, u romanu se ističe samo po svojoj seksualnoj orijentaciji što ima za cilj pokazati dekadenciju porodičnih vrijednosti i ukazati na izopačenost u društvu.

Bez obzira na sve nesuglasice i probleme, te različitosti u emocionalnom, intelektualnom i seksualnom pogledu, likovi u romanu nastavljaju da žive u nefunkcionalnim i neskladnim bračnim zajednicama. Autor smatra da je izvor bračnih problema društvo koje ljudima nameće norme pod kojima trebaju stupati u brak, dajući prednost egzistencijalnim potrebama i zadovoljstvu zajednice, a ne sreći i potrebama pojedinca. Autor zapravo pokazuje da nefunkcionalni brakovi vode do raspada porodice što možemo vidjeti na primjeru takvih zajednica koje su predstavljene u romanu. Ekonomski problemi, vanbračne veze, opijanje i kockanje, razlika u godinama, nerazumijevanje među supružnicima, razlika u stepenu obrazovanju su razlozi koji vode do raspada porodica. Ako ispitamo odnos porodica u romanu i njihove djece, vidjet ćemo da su se problemi među supružnicima izuzetno destruktivno odrazili na subinu njihove djece koja su se na kraju romana tragično skončala.

U analizi društvene pozicije vrlo je važno osvrnuti se na lik Muazzez. Muazzez zauzima vrlo važno mjesto u romanu. Ona je razlog sukoba između Jusufa i gradskih uglednika. Tokom cijelog romana uvijek je potčinjena drugima i nikad ne donosi odluke u svoje ime. Ona samo posmatra ono što se dešava oko nje bez mogućnosti da utiče na dešavanja. Muazzez uvijek djeluje pod tuđim utjecajem. Sabahattin Ali oblikujući njen lik skreće pažnju na negativan utjecaj društvenih, ekonomskih i porodičnih okolnosti na mlade djevojke u provincijama.

U skladu sa društvenom strukturom tog razdoblja, Muazzez završava osnovu školu:

Muazzez je imala deset godina. Završila je četiri razreda osnovne škole. Sada, zahvaljujući nekim dobrodušnim i brižnim komšinicama, a ne svojoj majci, nučila je da veze i pomalo šije, te je zajedno sa svojim vršnjakinjama učila svirati lutnju kod krojačice Mürüvvet. Međutim, Jusuf je nakon kratkog perioda iznenada prekinuo ove časove ni navodeći razlog za to. Gospodin Salahattin nije bio zadovoljan zbog toga

jer je smatrao da su ti časovi prijeko potrebni njegovoj kćerci, ali bio je isuviše lijen da se raspravlja sa Jusufom za kojeg je znao da je tvrdoglav. ⁶⁹

Gospođa Šahinde nije marila za obrazovanje svoje kćerke, niti za njene želje i potrebe. Muazzez, iako to ne želi, nema drugog izbora nego da prekine sa časovima muzike jer nije u stanju da izrazi svoje mišljenje i suprotstavi se bilo kome. Ona nema ni podršku svoga oca, iako gospodin Salahattin u usporedbi sa gospođom Šahinde pridaje važnost njenom obrazovanju. Nedostatak obrazovanja kao i činjenica da je odrasla u sjeni sebične majke, te pasivnog i nezainteresovanog oca uzrokovali su da Muazzez nikada nije imala priliku da upozna sebe i izgradi svoju ličnost. Ona je izložena pritiscima i duboko je uvjerenjena da ne može ni na šta utjecati zbog čega će tragično stradati na kraju romana.

Pored toga, vidimo da je Muazzez u prilici da se bavi samo aktivnostima koje čini većina i koje se smatraju prihvatljivim i prikladnim za nju kao ženu. Ona nema doticaja sa vanjskim svijetom. Muazzez se zapravo školuje za ulogu majke i supruge, te je važno da još u djetinjstvu stekne vještine koje će je učiniti poželjenom za udaju. Zbog takvog odnosa prema ženama i ograničavanju njihovog obrazovanja, žene nisu imale nikakvu bitnu ulogu u društvu, njihova jedina uloga bila je da se brinu za muža i djecu i obavljaju kućanske poslove.

Sabahattin Ali se protivi takvom načinu odgajanja djevojčica navodeći da djevojke koje odrastaju u zatvorenom prostoru i neobrazovanom okruženju su izložene različitim vrstama društvenog ugnjetavanja.⁷⁰

Zaplet u romanu počinje onog trenutka kada Jusuf udari Šakira jer je zadirkivao Muazzez. Šakir koji ne može podnijeti činjenicu da ga je Jusuf udario pred svima, te želi oženiti Muazzez kako bi se osvetio Jusufu. On na taj način, stavljajući Muazzez u podređen položaj, pokušava dokazati svoju muškost, ali i moć koju mu donosi njegovo bogatstvo. Šakirov interes za Muazzez nije ljubav, već mržnja i osveta prema Jusufu. Naime, tri muškarca u romanu iz

⁶⁹Ali, *Kuyucaklı Yusuf*, str. 27. Muazzez on yaşına gelmişti. Birkaç sene devam edip dört sınıflı iptidâiyi de bitirmişti. Şimdi annesinden ziyade bazı iyi kalpli ve alakalı komşuların sayesinde nakış ve gergef ve biraz da dikiş öğreniyor, kendisiyle akran kızlarla beraber terzi Mürüvvet Hanım'dan ut dersi alıyordu. Fakat bu ut derslerini Yusuf pek az sonra birdenbire kestirdi, sebebini söylemek lüzumunu da duymadı. Salâhattin Bey kızı için pek lüzumlu bulduğu bu musiki derslerinin kesilmesinden memnun olmadı, fakat dikbaşlı olduğunu bildiği Yusuf'la uzun uzun çekişmeye üşendi.

⁷⁰Derya Genç Acar, "Social reality and women in the novels of Sabahattin Ali", *Tarih ve Günce*, cil t1, sayı 3, 2018, str. 38.

različitih razloga su zainteresovani za Muazzez – Šakir, Jusuf i Ali. Muazzez za Šakira predstavlja sredstvo osvete, a ženidbu smatra kao neki vid poravnavanja dugova u odnosu prema Jusufu. Pored toga, on želi oženiti Muazzez kako bi pokazao dominaciju i zadovoljio svoju pohotu. S druge strane, Ali, iako potajno gaji osjećaje prema Muazzez, želi se njom oženiti kako bi se dokazao jer se brak između trgovca i kćerke državnog službenika smatrao neprimjerenim. Za Jusufa, pak, Muazzez predstavlja utjelovljenje radosti, nevinosti i ljubavi, te on čini sve kako bi je zaštitio bez obzira na oklonosti.⁷¹

Radi duga svog oca Muazzez je gotovo primorana da se uda za Šakira. Jusuf pokušava spasiti Muazzez od tog braka, ali s obzirom da nema novca da otplati Salahattinov dug, novac uzima od Alija koji zauzvrat želi Muazzez. Iz navedenog vidimo da su ekonomski uslovi odlučujući prilikom sklapanja braka. Muazzez nema pravo na izbor i ona ne može donijeti odluku u svoje ime. Ona čak i ne zna da je otac i Jusuf planiraju udati za Alija kako bi otplatili dug, što ukazuje u kakvom su položaju bile djevojke u provinciji: *"Ona još uvijek ne zna. Majka će joj reći danas."*⁷²

Iako Jusuf i Muazzez odrastaju poput brata i sestre, autor nagovještava da će se između njih dvoje razviti ljubav. Muazzez krije svoje osjećaje sve do trenutka kada sazna da je planiraju udati za Alija. Ona tada priznaje svoje osjećaje Jusufu, ali on se osjeća bespomoćno jer nije u stanju otplatiti Salahattinov dug kako bi je spasio od Šakira, te nastoji pobjeći od osjećanja koje gaji prema njoj. Nakon što Šakir ubije Alija, Jusuf otima Muazzez i oni bježe u prirodu. Otmica djevojke u svrhu braka je u skladu sa turskim običajima i tradicijom i gospodin Salahattin se ne protivi tom činu.

Nakon Salahatinove smrti za njih počinju teški dani. Jusufova primanja su bila nedovoljna da zadovolje njihove potrebe. Muazzez dane provodi u oskudici čekajući da se Jusuf vrati sa terena, dok njena majka ponovo počinje odlaziti na gozbe koje su organizovali gradski uglednici. Jusuf sve rjeđe dolazi kući, njihova finansijska situacija postaje sve teža i Muazzez tone u beznade.

Šahinde koristi tešku ekonomsku situaciju izazvanu ratom da ubijedi svoju kćerku kako njen muž nije sposoban da se brine o njoj i da je zanemaruje, dok ona provodi dane čekajući njega.

⁷¹Korkmaz, *Sabahattin Ali*, str. 235-236.

⁷²Ali, *Kuyucaklı Yusuf*, str. 74. Onun daha haberi yok. Anası bugün söyleyecek.

Muazzez pod pritiskom svoje majke počinje ići na pijanke i gozbe, iako je svjesna da njeni postupci nisu dobri za nju i njen brak. Okružena ustaljenim i pogrešnim vrijednosnim sudovima, Muazzez se prilagođava svom društvenom okruženju i počinje se ponašati kao i ostali: *"Pile su i Šakirova i Muazzezina majka. Muazzez je jedno vrijeme odlučno odbijala, ali jednog dana je okusila ovu bijelu, goruću tekućinu. Laganu i prijatnu vrtoglavicu pratio je glasan smijeh."*⁷³

Muazzez u potpunosti pada pod utjecaj svoje majke i ona vrijeme provodi na gozbama i veseljima, u društvu nemoralnih žena i muškaraca, dok je Jusuf na terenu. Nakon nekog vremena ona počinje vjerovati da stvari koje radi bez znanja svog muža i nisu tako loše i neprihvatljive.

Gospođa Šahinde počinje priređivati večere i zabave u svojoj kući za gospodina Hilmija i njegove posrnule prijatelje u zamjenu za novac i poklone. Kako bi se konačno osvetili Jusufu i zadovoljili svoju požudu oni počinju zlostavljati Muazzez. Muazzez, koja nije dovoljno jaka da se suprotstavi autoritetu svoje majke ne govori o tome Jusufu, koji boreći se za egzistenciju ne primjećuje šta se dešava njegovoj ženi.

Naime, bračni parovi koji su opisani u romanu većinom nisu zaljubljeni jedno u drugo. Nijedan brak nije zasnovan na uzajamnoj ljubavi i poštovanju, osim Jusufovog i Muazzezinog braka. Za razliku ostalih bračnih parova, Muazzez i Jusuf se vole i podržavaju. Međutim ljubav nije dovoljna da njihov brak opstane. Iako su se Jusuf i Muazzez uprkos mnogim preprekama uspjeli ujediniti njihova sreća nije trajala dugo. Društvene i ekonomske okolnosti pojavljuju se kao prepreka njihovoj ljubavi i u konačnici Muazzez tragično gubi život na kraju romana.

Autor, koji u romanu uvijek ističe njenu nevinost i nedužnost, kroz njezin lik odražava tragediju svih mladih žena koje su žrtve društvenih okolnosti na koje nisu mogle utjecati: *"Ona je bila igračka u rukama svoje majke i drugih ljudi."*⁷⁴

⁷³ibid, str. 187. Şakir'in ve Muazzez'in anneleri de bunu içiyorlardı. Muazzez bir müddet ısrarla reddedikten sonra bir gün bu beyaz ve yakıcı mayiden tattı. Hafif ve tatlı bir baş dönmesini kahkahlar takip etti.

⁷⁴ibid, str. 223. O anasının ve başkalarının bir oyuncuğu idi.

Posljednji likovi o kojim ćemo govoriti u okviru ovog izlaganja su Kubra i njena majka. Sabahattin Ali kroz Kubrinu priču prije svega otkriva društvenu nepravdu, posebno ističući nepovoljan položaj žena i njihov način egzistencije u periodu kada je roman napisan. Kubra ostaje sama sa svojom majkom kada ih napusti njen otac bježeći sa drugom ženom. Uzrok raspada braka Kubrinih roditelja je preljuba. Kubrina majka se zbog situacije u kojoj se našla obraća namjesniku u nadi da će joj pomoći, ali reakcija namjesnika je zapravo samo odraz društvene strukture u kojoj dominiraju muškarci.⁷⁵ Kubrina majka ne samo da je obespravljena i nezaštićena pred autoritetima već je ponižena i omalovažavana: "*Ženo, i mi tražimo tvog muža. Pobjegao je sa razvratnicom Hajrije. Ali ti si kriva, očigledno nisi znala zadržati svog muža...Nema ti više fajde od njega. Brini se sama za sebe!, rekao je.*"⁷⁶

Prepuštene same sebi, u potrazi za egzistencijom, dolaze na imanje gospodina Hilmija gdje počinju raditi. Kubra i njena majka obavljaju teške poslove kako bi sebi osigurale hranu i krov nad glavom. Iako je Kubrina majka u mnogo težoj finansijskoj situaciji od Šahinde, ona pokušava časno i pošteno zaraditi za život, za razliku od Šahinde koja koristeći ekonomske poteškoće kao izgovor iskorištava svoju kćerku.

Kubrina majka se nada da će se njena kćerka udati za dobrog čovjeka koji bi im obezbijedio pristojan život iz čega vidimo da u ekonomskoj i društvenoj strukturi tog razdoblja, jedini izlaz za njih predstavlja Kubrina udaja. Međutim, sve njene nade padaju u vodu onda kad Šakir uz prisustvo gospodina Hilmija i Hadži Etema siluje Kubru. Na dan kad se desio incident između Šakira i Jusufa, Šakir se vraća na imanje i siluje Kubru. Kao djevojka koju je otac napustio Kubra ostaje bez zaštite i sigurnosti. U potrazi za hranom i krovom nad glavom dolazi na imanje gospodina Hilmija, koji ne samo da je koristi kao jeftinu radnu snagu, već i dopušta svom sinu da je seksualno iskorištava. Narator koristi svaki trenutak da pokaže Hilmijevu okrutnost i izopačenost.

⁷⁵Aziz Şeker, "Kuyucaklı Yusuf Romanının Kadın Kahramanlarını Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Psikososyal Yönleriyle Ele Almak", *İnsan&İnsan*, yıl 6, sayı 22, 2019, str. 874. (u daljem tekstu: Şeker, "Kuyucaklı Yusuf Romanının Kadın")

⁷⁶Ali, *Kuyucaklı Yusuf*, str. 41. Hatun, kocanı biz de arıyoruz. Kaşık kıran dedikleri Hayriye'yi almış, kaçmış. Ama kabahat sende: Kocanı zaptetmesini bilmemişsin... Artık ondan sana hayır gelmez. Başının çaresine bak! dedi."

Bitno je istaknuti da je Kubra trpila seksualno uznemiravanje na imanju gospodina Hilmija i prije nego što je silovana, ali o tome nije govorila jer se sramila. Naime, jedno jutro otišla je da pospremi Šakirovu sobu ne znajući da on još uvijek spava:

Baš kad sam htjela izaći, zgrabio me za ruku i povukao, "Šta to radite gospodine!", rekla sam, a on je povlačeći me u krevet rekao: "Sad ćeš vidjeti!" Prestravila sam se. Uspjela sam se otrgnuti i izaći. Gospodin Šakir je skočio iz kreveta i potrčao za mnom u gaćama, ali me nije stigao uhvatiti. Kad me je majka ugledala zadihanu upitala me je: "Šta ti je kćeri, kako to izgledaš?" Od srama joj nisam mogla ispričati šta se dogodilo. "Strčala sam niz stepenice, eto zbog toga!", odgovorila sam.⁷⁷

Kubra zlostavljanje doživljava kao sramotu i odlučuje se na šutnju, jer smatra da će ukoliko progovori izgubiti svoju čast i dostojanstvo. Šakir, pak, koristi svaku priliku da je uznemirava i maltretira znajući da se ona plaši govoriti ikome o tome. Dakle, Kubra ne samo da je obavljala teške poslove, već je bila i primorana da trpi seksualno uznemiravanje kako bi imala krov nad glavom.

Šakirovo ugnjetavanje Kubre i njene majke ne završava samo silovanjem. Naime, on uz pomoć Hadži Etema namjerava iskoristiti Kubru i njenu majku kako bi pripremio Jusufu zamku, ali kada Kubra i njena majka priznaju Jusufu, a onda i gospodinu Salahattinu šta se zapravo desilo, te Šakirov plan propada. Iako gospodin Salahattin zna da je Šakir silovao Kubru, on kao upravnik grada ne poduzima ništa protiv njega već samo tim saznanjem postaje svjesniji svoje bespomoćnosti u odnosu na gospodina Hilmija.

Kubra i njena majka počinju raditi kao služavke u kući gospodina Salahattina sve do trenutka kada iznenada napuštaju kuću i odlaze u nepoznato. Činjenica da Kubra koja je žrtva silovanja nastavlja da radi kao služavka u kući gospodina Salahattina, te da počionici nisu

⁷⁷ibid, str. 62. Tam çekilip gidecektim, kolumdan yakaladı, çekti 'Ne yapıyorsun Şakir Bey!' dedim, yatağın içine çekerek: 'Şimdi görürsün!' dedi. Şaşırdım, aklım başımdan gidiyordu. Bir silkindim, kendimi dışarı attım. Şakir Bey yataktan çıkıp doncak arkamdan koştı ama, tutamadı. Anam beni nefes nefese görünce sordu: 'Aman kız, ne bu halin?' dedi. Ben utancımdan olanı biteni anlatamadım. 'Koşa koşa indim de ondan!' dedim."

ćak ni optuženi, iako gospodin Salahattin kao upravitelj grada zna za taj slučaj, ukazuje na izrazito okrutan odnos patrijarhalnog društva prema ženama.⁷⁸

Ćitalac moųe naslutiti da Kubra potajno voli Jusufa i onog trenutka kad shvati da joj ljubav neće biti uzvraćena, odlazi sa svojom majkom. Međutim, Kubrin i Jusufov posljednji razgovor nagovještava da će se oni ponovo sresti i da njihova prića nije završena.

Sabahattin Ali kroz Kubrin lik ne prikazuje samo nepovoljan položaj žene u tom periodu, već i probleme i nedaće radnićke klase. Iako ih Hilmi i njegova porodica ugnjetavaju, one nemaju drugog izbora nego nastaviti raditi na njegovom imanju kako bi preųivjele. Kada ih gospodin Salahattin pita zašto su nastavile raditi na Hilmijevom imanju ako im je nanio zlo, Kubrina majka odgovara: *"Zar da ne radimo pa da umremo, gospodine, ko bi ųelio raditi za njih nakon svega što su nam učinili?"*⁷⁹

Sabahattin Ali oblikuje Kubrin lik kako bi prije svega pokazao domaciju muškarca nad ženom, tiraniju bogatog stanovništva nad siromašnim, bespomoćnost radnićke klase i naposljetku društvo koje nema sluha da zaštiti ženu od bilo kakvog oblika nasilja.

⁷⁸Şeker, "Kuyucaklı Yusuf Romanının Kadın, str. 867.

⁷⁹Ali, *Kuyucaklı Yusuf*, str. 60. Çalıřmayıp ölelim mi a beyefendi, bize ettikleri işten sonra onların emri altında çalışmayı kim isterdi?

6. ZAKLJUČAK

Romani koji se bave strukturom društva i problemima potlačenog naroda u Anadoliji, pojavljuju se nakon 1950. godine, a prvi primjer takvog romana je *Kuyucaklı Yusuf*, koji je objavljen 1937. godine.⁸⁰ Glavna tema turskog romana u periodu kada je napisan *Kuyucaklı Yusuf* bila je vesternizacija, međutim Sabahattin Ali ovim romanom unosi novi dah u tursku književnost govoreći o Anadoliji izvan okvira vesternizacije. Iako je napisan prije 1950-tih, *Kuyucaklı Yusuf* je prvi roman koji se fokusira na unutrašnje probleme Anadolije ukazujući na nepravedan društveni poredak i patnju potlačenog naroda zbog čega se smatra pionirrom seoskih i epsko-junačkih romana koji će biti napisani nakon njega. Nadahnut događajima i likovima iz stvarnog života, Sabahattin Ali u ovom romanu donosi priču o životu u provinciji u posljednjim godinama Osmanskog carstva. U to vrijeme Osmansko carstvo suočava se sa različitim političkim, socijalnim i ekonomskim problemima, što uzrokuje slabljenje državne vlasti u provincijama. Bogato stanovništvo u provincijama, zahvaljući moći i novcu, uspostavlja kontrolu i diktira društvene odnose. Glavni junak romana, Jusuf, u nastojanju da sačuva svoju porodicu sukobljava se sa porodicom najbogatijeg čovjeka u provinciji i Sabahattin Ali kroz taj sukob otkriva sve anomalije tadašnjeg turskog društva. Iako okosnicu romana čini ljubavna priča, autor se dotiče mnogih društvenih pitanja, skrećući pažnju na moralnu izopačenost, dominaciju i tiraniju bogatog stanovništva, raširenu korupciju u državnim institucijama i bespomoćnost običnog naroda. U ovom romanu, Sabahattin Ali jasno ukazuje na suradnju državnih službenika i gradskih moćnika, te nepravedan društveni poredak u kojem anadolski narod podnosi najveću žrtvu i trpi veliku nepravdu.

Osim toga, roman *Kuyucaklı Yusuf* otvara raspravu o položaju žene u provinciji, porodici i braku. Autor ukazuje na težak položaj žena, rasulo u porodici, nedostatak obrazovanja djevojčica kao i destruktivne posljedice brakova koji su sklopljeni iz različitih interesa. Iznoseći uzroke postojećeg stanja u društvu autor sugerše na prijeko potrebne promjene u odgajanju djevojčica u provinciji, kao i poimanju koncepta braka.

Analizom ovog romana uvidjeli smo da su likovi Sabahattina Alija u romanu motivirani društvenim i ekonomskim prilikama. Njihov položaj u društvu i materijalne mogućnosti, ali

⁸⁰Moran, str. 21.

i karakterne osobine motiviraju njihove postupke i određuju tok radnje u romanu. Opisujući njihov život i sudbinu, Sabahattin Ali u ovom romanu iznosi kritiku društva u provinciji ukazujući na probleme sa kojim se tursko društvo suočava.

7. LITERATURA

Sabahattin Ali, *Kuyucaklı Yusuf*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2019.

Aydoğan, Bedri, “Sabahattin Ali’nin Yaşamı ve Yapıtlarına Genel Bir Bakış”, *Prof. Dr. Mehmet Özmen Armağanı*, Editör Nurettin Demir, Faruk Yıldırım, Çukurova Üniversitesi Basımevi Müdürlüğü, Adana, 2014, str. 61-94.

Ertop, Konur, “Gerçekçi Edebiyatın Bir Temel Taşı: Kuyucaklı Yusuf”, *Bütün Dünya*, Ocak, 2003. str. 63-66.

Eliuz, Ülkü, “Parantezlenen Benlikler: Sabahattin Ali Romanlarında Kadınlar”, *Hece: Susturulamayan Ses Sabahattin Ali*, Yıl 22, Özel Sayısı 35, Hece Yayınları, 2018, str. 477-496.

Genç Acar, Derya, "Social reality and women in the novels of Sabahattin Ali", *Tarih ve Günce*, cilt 1, sayı 3, 2018, 29-50.

Karaca, Alaatin, “Kuyucaklı Yusuf”, *Türkoloji Dergisi*, cilt 14, sayı 1, 2001, str. 93-119.

Korkmaz, Ramazan, *Sabahattin Ali–İnsan ve Eser*, Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ, 1991.

Kutlu, Mustafa, *Sabahattin Ali*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1980.

Moran, Berna, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 2*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002.

Mutlu, Betül, “Edebiyat, Dönem ve Siyaset İlişkisi Bağlamında Kuyucaklı Yusuf’a Yöneltilen Eleştirel Bakışlar”, *İnsan&İnsan*, Yıl 9, Sayı 32, 2022, str. 83-97

Nametak, Fehim, *Historija turske književnosti*, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 2013

Parlak, Simel . "Sabahattin Ali'nin Eserlerinde İnsan", *Mevzu – Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 2021, str. 67-87

Özer, Hanife, “Kuyucaklı Yusuf’ta Arzu Üçgenleri”, *Türük Uluslararası Dil Edebiyat ve Halk Bilimi Araştırmaları Dergisi*, yıl 1, sayı 2, 2013, str. 399-408.

Öztürk, Ferhan, „Kırmızı Pazartesi ve Kuyucaklı Yusuf Romanlarının Toplumcu Gerçekçi Ve Sosyolojik Eleştiri Bağlamında Karşılaştırmalı Analizi“ , *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi*, cilt 6, sayı 13, 2020, str. 157-178.

Öztürk, Yakup, “Kuyucaklı Yusuf Üzerine”, *Hece:Susturulamayan Ses Sabahattin Ali*,Yıl 22, Özel Sayısı 35, Hece Yayınları, 2018, str. 520-533.

Saraçgil, Ayşe, *Bukalemun Erkek, Osmanlı İmparatorluğu'nda ve Türkiye Cumhuriyeti'nde Ataerkil Yapılar ve Modern Edebiyat*, Çev., Sevim Aktaş ve Öykü Özgün, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005.

Selvi, Ceren, “Gösterge Bilimsel Açıdan Kuyucaklı Yusuf Okuması”, *Hece:Susturulamayan Ses Sabahattin Ali*,Yıl 22, Özel Sayısı 35, Hece Yayınları, 2018, str. 541-548.

Şeker, Aziz, “Kuyucaklı Yusuf Romanının Kadın Kahramanlarını Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Psikososyal Yönleriyle Ele Almak”, *İnsan&İnsan*, yıl 6, sayı 22, 2019, str. 865-881.